

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 11/20 Fall 2016, p. 41-66

DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.9872>

ISSN: 1308-2140, ANKARA-TURKEY

Article Info/Makale Bilgisi

✍ Received/Geliş: 12.08.2016

✓ Accepted/Kabul: 12.11.2016

✍ Referees/Hakemler: Prof. Dr. Nesrin TAĞIZADE-KARACA - Doç.
Dr. Mehmet GÜNEŞ

This article was checked by iThenticate.

“BEN KADINIM” SÖYLEMİNİN SEKSENLİ YILLARIN TÜRK ROMANINDAKİ İZDÜŞÜMÜ*

Sibel BAYRAM**

ÖZET

Kadın, toplumun devamını sağlayan, toplumu etkileyen ve toplumdan etkilenen bir varlıktır. O, toplumsal yapının temel parçasıdır. Kadın, bazen özne bazen de nesne konumundadır. Özne ya da nesne olma durumu toplumsal değişime ve gelişime bağlı olmuştur.

Kadın ve erkek arasındaki çatışma, tarihin başlangıcından beri var olan bir durumdur. Cinsiyet kimliği sadece biyolojik bir mesele değildir. Bu kimlik kadın ve erkeğe doğdukları andan itibaren toplum tarafından kodlanır. Toplumsal kodlamadan dolayı kadın ve erkeğin dünyaları her zaman çok farklı görülmüştür. Çünkü toplumsal kodlama, erkeğin daha güçlü kadının, erkeğe göre daha zayıf, güçsüz olduğu yönünde baş göstermiştir. Yüzyıllardan beri var olan bu anlayış “kadın sorunu”nu da beraberinde getirmiştir. Zamanla kadın sorunu resmi bir politika olarak ele alınmış ve çözülmesi gereken bir problem olarak görülmüştür.

Simone De Beauvoir’in öncülüğünde başlayan ve “İkinci Dalga Kadın Hareketi” olarak adlandırılan feminist hareketin seksenli yıllarda Türkiye’yi de etkilediği görülür. Kadınlar, kadının kamusal alandaki eşitliğini yeterli görmemekte, öznel yaşamda da özgür olması gerektiğini savunmaktadırlar. Toplumsal cinsiyete dair kadının varoluş problemlerinin tartışıldığı, kadın olmanın, kadınsal sorunların, kadınlığın ele alındığı bir döneme girilmiştir. Artık onlar, dinleyen konumda değildiler; konuşan, tartışan nasıl olmaları gerektiğine kendilerinin karar verdikleri bir mecraya geçmişlerdir. Çalışmamızda 1980 sonrası Türk toplumunda kadının değişimi, bu değişimin Türk romanına nasıl yansıdığı aile ve evlilik hayatı, toplumsal olgular ve kadın, sosyal-siyasal hayatta kadın, çalışma ve eğitim hayatında kadın, kadın sorunsalı başlıkları altında ortaya konulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kadın, özgürlük, değişim, çatışma, birey.

** Yrd. Doç. Dr., Düzce Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fak., El-mek: sibelbayram02@hotmail.com

---

THE PROJECTION OF THE DISCOURSE 'I AM A WOMAN' ON 1980'S TURKISH NOVEL

ABSTRACT

Woman, ensures the continuation of, affects and impacts society. Woman is part foundation of social structure. Woman status in society, some times takes the form of object, other times a subject.

This objectifying of woman or subjectfying, has always been dependant on the societal change and development. The struggle between women and men, existed since the begining of time.

Gender identity is not just a biological issue. It is coded by society into woman and man the minute they are born. And due to this societal coding, the worlds of woman and man, have always been carachterized differently. The embrace of such a notion by society, strongly, leans towards the thinking that, man is independantly strong, and relative to man's strength, woman is weaker. The existence of such thinking, for hunderds of years, has made "*Woman problem*" to surface along with it. Over time, the woman problem, was handled as an official ideology and seen as a problem that needs to be solved.

It is also observed that, Turkey, during the eghities, was impacted by the feminist movement named "second wave woman movement", initiated and led by Simone De Beauvoir. Women, do not see woman's 'equality' in the public sphere as sufficient, defending that woman must also be free, in subjective life as well. The discussion of the woman's existential problems of gender, being female, feminine issues, has entered a period in which the woman discussed. A period has been entered, where topics pretaining to social gender, where woman's existential problems, being a female, woman's issues and femininity are discussed.

STRUCTURED ABSTRACT

Woman, ensures the continuation of affects and impacts society. Woman is part foundation of social structure. Woman status in society sometimes takes the form of object, other times a subject. This objectifying of woman or subjectfying has always been dependant on the societal change and development.

The struggle between women and men has existed since the begining of time. Gender identity is not just a biological issue. It is coded by society into woman and man the minute they are born. And due to this societal coding, the worlds of woman and man, have always been characterized differently. The embrace of such a notion by society strongly leans towards the thinking that, man is independantly strong, and relative to man's strength, woman is weaker. The existence of such thinking, for hunderds of years, has made "*Woman problem*" to surface along with such thinking. Over time, the woman problem was handled as an official ideology and seen as a problem that needs to be solved.

Turkish Studies

It is also observed that Turkey, during the eighties, was impacted by the feminist movement named “second wave woman movement”, initiated and led by Simone De Beauvoir. Women do not see woman’s ‘equality’ in the public sphere as sufficient, defending that women must also be free in subjective life as well. The discussion of the woman’s existential problems of gender, being female, feminine issues, has entered a period in which ‘the woman’ is discussed. A period has been entered, where topics pertaining to social gender, where woman’s existential problems, being a female, woman’s issues and femininity are discussed.

The individual and social identity of woman, her relation with man, and her ever changing image, has been examined by different researchers along its historical context while these same issues have been one of the main themes of literature and other forms of arts. Feminist movements around the world and Turkey are womens’ revolts against lifestyles and roles identified for them. Men, from time to time, have given support to these revolts. Men have given much importance to their spouse’s education and development in order to have a better wife, and a nurturing mother to their offspring. While this being said, men, simply wanted woman to be in line drawn to them by men themselves. Furthermore, men did not support the woman acting outside of their will.

With the “Tanzimat”, the Ottoman reforms, our country entered a new civilization’s circle of influence. In the process of moving from the old circle of civilization to the new one, woman became the icon of change through her clothing, her status within the society and her role within the family. Woman was seen as an individual mirror of modernism, and through this mirror, an attempted measure of society’s development was projected. With the modernization and change starting with ‘Tanzimat’, the equality of woman-man from a political, economic, and social perspective was defended. Although more attention to woman’s rights with the declaration of the Republic, world war II and economic crisis, led to a slow down in activities and efforts aiming at activating woman’s presence in public sphere. Arriving at the seventies, instead of advancing on a top down approach woman movement, we are instead faced with a woman movement led by intellectuals and discussion powered by a social dimension. Thus, a group of women have emerged, affected by first wave world wide woman movement, this group is educated, speaks several foreign languages, economically empowered, and believes that woman and man should be equal in public sphere on a human level.

The burgeoning women’s movement of the 1970s, a period in which literature began to loud woman’s voice. This burgeoning, grew stronger in momentum after the 1980’s. After eighties, woman started to question herself and intice being questioned. The 80’s were a period in which women’s movements world wide, were reflected on social life and on literature. It is a period where the socialist thought’s influence was in decline in reference to group theory with the individual theory moving to the forefront, and woman finding a place for herself within this theory as a woman-individual. Woman, in addition to coming across as a social phenomenon, started to voice her issues in the literature as well. In this period, the impact of second wave Feminist Movements can not be denied.

Turkish Studies

Woman we used to see in the shadows in the novels prior to 1980's, is now taken head roles on stage. Male dominance, social impositions, values, traditions and other issues are no longer a priority. 'The individual is alienated to human values, but the root problem is actually a problem of liberation', are statements that can be used for the woman of this period. Woman of the eighties, and as Adalet Ağaoğlu puts it, has the problem of 'being herself'. Woman, who is observed displaying a flat character in novels of former periods, has turned in to a puzzle like status in this period, working on overcoming the problem of self understanding. In this period, it is observed in the novels that the presence of a woman who feels the deep and profound sense of nothingness turning in to a simple brick in the wall takes place. The most important reason behind this situation is the fact that woman after the eighties was actually told and explained by woman herself. The rapid increase in the number of woman writers allowed for more women themes to be produced. The presence of woman within social life sphere was carried into novels by women writers including, Pınar Kür, Füzruzan, Leyla Erbil, Erendiz Atasü, and İnci Aral. The term "Woman's literature" can be applied to this period. Female writers, when compared to men writers, are able to illustrate woman in detailed manner. A female writer, knows her fellow female better than male writers. While male writers, in their writings, often illustrate woman's being, as a mother, a spouse or as a superficial character, on the other hand, it is revealed that female writers in thier writings, come across with deeper analysis. Furthermore, when examining novels of this period, we notice that woman went after questions pretaining to her issues. This is obviously an indentity crisis. Thus, woman is stuck between traditionalism-modernizm, and her mother-spouse-individual roles. Woman specifically carries this confinement to areas such as marriage, family, sexuality, work, education, suicide, alienation, psychological disorders, existence, freedom, art, and death.

The concept of family has always been an important theme in the novels. In the novels, it is focused on woman's education, her raising good children, husband and wife creating healthy relationships and social relationships. Woman in the family forsakes all her rights within the family. Man has dominion over the family. Family members depend on the father's authority. Previously closed maintained family relationships has undergone change over time. Woman of old generation explained in novels of this period is a sacrificing mother, takes a protectionist-interventionist role over her kids. She expects her kids to live by her truths. Kids not complying with her requests, eventually clashes with her. Since she prioritised her home as a rule of thump in her life, she will live to expect her daughter to behave the same way as she did.

In previos novels, mothers that sacrifice alone, to raise thier kids are exalted and appreciated. When their husbands die, or if they are to divorce, they will always remain with thier kids. Their lives are centered around their kids forgetting they are women. This is what the society expects from woman. For her kids, she is strong, self-sacrificing, a person who endures every hardship even if her finacial situation is not that great, but that is the ideal type of mother who raised them. This is the type of mother put at the forefront in previous novels. To be a good mother also

---

Turkish Studies

means well raised children. It is thought that woman’s core function is her kid, and with birth she fulfills her womanhood.

The family type in post 1980’s novels is now settled. The devoted, long-suffering, and working for children "mother type" began to disappear, individualism has come to the fore. Woman entering working life, keeping her career at the forefront, and keeping with a busy schedule has led to a change in her priorities. The external indoctrination calling her to motherhood is weakened. And from time to time, as society mounts pressures on her to be a mother, she does not bow to these pressures. She compensates for the feeling of motherhood with other children. She is more successful at being an aunt or an auntie. For mothers living in rural areas, their kids are their world and only entity in their life. Her entire life is built around the happiness and success of her children. She is specifically aware that the success of her daughter pass through the path of education. For this very reason, it is observed, she fights hard within the society for her daughters to get them educated.

Love is an important theme argued in novels. Women have the fear of getting attached to a man. They will never fully surrender to any man they fall in love with. They think that in the event they exhibit surrender to men, they will fall weak, and will lose, viewing love as a war. She views love as a game that must be won. And there is lack of trust when it comes to love. She will hide this lack of trust by putting borders between her internal and external life.

We can make the following statement; there is no place for constant love in the new world order. While woman in love was in the state of ‘subject’ in previous periods, in this period she has moved to the state of ‘subject’. They are not passive in their relationships. They are entities that can leave men, cheat on him, and comfortably show their love feelings. However, all has to be within the boundaries of need for being loved. Meanwhile, relations are tidal, sorrowful and conflicted. Women take delight from suffering or difficult love relationships. There exists two different “I’s”, for couples, as long as these “I’s” do not turn to “we”, harmony for these couples would be difficult to achieve. Women and men do not want to compromise their lifestyles from their own rules. In previous novels, woman experiences most of the change. Now woman is rejecting change in love relationships. This situation cause change to men’s attitude as well. Long term sacrificial relationships are a rarity. Men also do not want the traditional type of self-sacrificing women. He pushes woman towards individualism. But when woman slips away from the traditional woman towards a modern woman, and becoming an individualist, man is not satisfied. The reason at that point is the ego of both sexes, it comes to the fore.

In conclusion; Woman in the eighties, is neither the abstract object beauty in the period of ‘Divan’ literature, nor is the object of post Republic change, a representative of modernism, or the object attempted shown change through paradigm modern clothes on the stage, nor the educated woman during the democratic period but has to use her education, knowledge and skills in her home for her husband and kids as a mother, as a wife. She is simply a woman.

Keywords: Woman, freedom, change, conflict, individual.

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 11/20 Fall 2016

1. Kadın Kelimesi ve Kadın İçin Kullanılan Nitelemeler

“Kadın” kelimesinin etimolojik incelemesinde hem kelimenin kökü hem de içerdiği anlamlarla ilgili önemli bilgiler bulunmaktadır. Farklı coğrafya ve kültürlerde kullanılan bu kelime kullanıldığı dönemlerin kültürleri ile ilgili de ipuçları sunmaktadır. Bunları şöyle sıralamak mümkündür:

"Kadın kelimesi eski İran dili olan Soğdça'ya bağlanılmaktadır. Bu isim eski tespitlerde 'ağanın, reisin, yöneticinin karısı' anlamındadır. Kaşgarlı Mahmut, bu kelimeyi sözlüğüne 'katun' olarak almıştır. Ayrıca Kaşgarlı Mahmut, bu kelimenin fiil şeklini de vermiştir. 'Hanın karısı kılığına girmek' anlamında olan 'katunlanmak' fiili eserin 3. cildinde geçer. İlk hecesi Farsçada uzun olan 'hatun' kelimesi Türkçeye daha önce geçen 'katun' kelimesi ile kökteştir. Kadın kelimesinin kullanıldığı en eski yazılı metinler Orhun anıtlarıdır. Bu metinlerde birkaç yerde geçmiş olan kadın kelimesi 'kraliçe' anlamında da kullanılmıştır: 'Türük atı küsi yok bolmasun tiyin kanım kaganıg, çüm katunug kötürmiş tengri...' (Zülfikar, 1988:96)

Arapçada ise kadınlar için kullanılan kelimeler: "zevce, refika, nisa"dır. Kullanılan kelimelerin farklılaşmasında sosyolojik değişimlerin etkisi büyüktür. Önceleri eş için "zevcem, refikam" denilirken daha sonra 'karım' denilmiştir. Günümüzde ise genellikle "eşim" kelimesi kullanılmaktadır. Anadolu ağzlarında erkek eşile ilgili konuşurken "çocukların anası" ifadesini kullanırken, şehirlerde bu durum farklıdır. Şehirlerde erkek, eşi için "hayatım, sevgilim" gibi kelimeleri tercih ederken, Bedri Rahmi Eyüboğlu:

"Daha nem olacaktın bir tanem

Gülen ayvama ağlayan narımsın

Kadınım, kısrığım, karımsın" der.

"Hanım kelimesi ise Farsçadan han kelimesinin iyelik kelimesi ile kalıplaşması sonucu oluşmuştur. Vurgusu ikinci hecede olan hanım kelimesi kız veya evli kadın için kullanılır. Saffet'in hanımı derken eşi, hanım kadın derken kadınlığın tüm meziyetlerini taşır anlamına gelir, hem isim hem de sıfat olarak kullanılır." (Zülfikar, 1988:99)

Kadın-erkek ayrımını belirgin bir biçimde ortaya koyan, erkek karşısında kadını güçsüz ve edilgen sayan sözlerle de karşılaşılır:

Kadının yüzünün karası erkeğin elinin kınası

Kadının kırk çırağı var, biri sönsen diğeri yanar...

Kadına olan güvensizliği anlatan sözler de bulunmaktadır:

Kadının kazdığı kuyudan su çıkmaz,

Kadının söylediği sözden sadece birine inan.

Turkish Studies

Kadın nasıl eğitilmelidir? sorusunun cevabını atasözlerimizden alıyoruz:

Kızını dövmeyen dizini döver,

Kız kıskıda, gelin baskıda.

Yapılan bir araştırmada katılımcılara "Kadın kelimesi size ne çağrıştırıyor?" şeklinde bir soru yöneltilmiştir. Sonuçlar şöyledir: "Araştırmaya katılan deneklerin % 90.0'ı kadın kavramının çağrışımsal alanına olumlu yargılar içeren sözcüklerle yanıt vermiştir. Olumsuz yargı içeren yanıtların oranı ise % 6,9'dur. Kadın kavramı çağrışım alanına olumlu yansımaktadır. Deneklerin verdikleri yanıtlar içinde anne (% 13,8) çağrışımsal alanın birinci kadını olarak yer almıştır. Güzelliğin simgesi (% 10,7) ve sevgi (% 7,5) daha sonra gelen yanıtlar arasında bulunmaktadır. İnsan kendi dışında bir öteki oluşturmazsa kendisiyle mücadelesinde başarısız olacağını düşünür. Bu nedenle ötekileştirdiği kadın çağrışım alanına şeytan, eziyet edilebilen biri olarak gelmektedir. Kutsanan annenin dışında şeytanlaştırılan bu nedenle eziyeti hak eden kadınlar, eşlerdir." (Er, 2009: 484-485) düşünceleri araştırmanın sonucunda çıkan verilerdir.

2. Seksenli Yıllar ve Türk Romanı

Tanzimat'la birlikte Türk toplumu yeni bir medeniyet dairesine girmiştir. Eski medeniyet dairesinden yeni medeniyet dairesine geçilirken kadın giyimiyle, toplumdaki statüsüyle, aile içerisindeki rolüyle değişimin simgesi olmuştur. Kadın modernizmin birer aynası olarak görülmüş, bu aynadan toplumun gelişmişliği verilmeye çalışılmıştır.

Tanzimat ile başlayan modernleşme ve değişimde politik, ekonomik ve sosyal bakımdan kadın-erkek eşitliği savunulmuştur. Modernleşme sürecinde edebiyat birer araç olarak kullanılmıştır. "Normalde devlet denetiminin dışında olmakla birlikte, devletin müdahalesiyle onun değerlerini aktaran, iktidarını pekiştiren böylelikle de düzenin korunmasına aracılık eden kültürel kurumlar, Lois Althusser'in ifadesiyle "devletin ideolojik aygıtları" haline gelirler. Yeni bir toplum ve insan modeli tesis etmeye çalışan Cumhuriyet dönemi iktidarı, edebiyatı bir anlamda böyle bir "aygıt" olarak değerlendirmiş ve edebiyat, bu dönemde adeta bir kurum olarak varlık göstermiştir." (Akyol Aycan,2012:175)

Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte kadın hakları, daha fazla önem kazanıp sanata, kültüre, edebiyata yansıtılmaya çalışılsa da ekonomik krizler, II. Dünya Savaşı gibi nedenler kadının kamusal alandaki varlığını aktif hale getirme çalışmalarının yavaşlamasına sebep olmuştur. Yetmişli yıllara gelindiğinde yukarıdan aşağıya doğru gerçekleştirilen bir kadın hareketi yerine özellikle entelektüeller tarafından toplumsal boyutuyla ele alınan ve tartışılan bir kadın hareketiyle karşılaşılmaktadır. Dünyadaki birinci dalga kadın hareketinden etkilenen, eğitilmiş, birkaç dil bilen, ekonomik gücü olan, kamusal alanda kadın ve erkeğin insan temelinde eşit olması gerektiğini savunan bir kadın kitlesi ortaya çıkmıştır.

1970'li yıllar kadın hareketlerinin filizlendiği, edebiyatta kadının sesini, duyurmaya başladığı bir dönemdir. Bu filizlenme 1980 sonrası güçlü bir şekilde yeşerir. Seksen sonrası kadın kendisini, toplumsal yapıyı sorgulamaya, sorgulatmaya başlamıştır. "Hülya Argunşah da Türk edebiyatında kadın yazar olgusunun özellikle 1970 ve sonrasında şekillenmeye başladığını belirtmektedir: ...Hiçbir zaman edebiyatımızdaki kadın yazar sayısı 1970 ve sonrasında olduğu kadar sayısal birçoğluğu göstermemiştir. Çünkü kadınlar bu tarihe kadar daha ziyade edebiyatın tüketicisi olarak düşünülmüş ve yazdıkları başlangıçtan itibaren bir 'iç dökme' gibi algılandığı için ciddiye

alınmamıştır. Halbuki bu tarihten sonra herkesin kabul ettiği iyi örnekler üzerine edebiyat kadınlardan sorulmaya başlanmıştır.” (Karataş, 2009:1663)

80'ler tüm dünyada kadın hareketlerinin hem toplumsal yaşama hem de edebiyata yansıdığı dönemdir. Sosyalist düşüncenin etkisinin azaldığı grupsal teori yerine bireysel teorinin ön plana geçtiği, kadının birey-kadın olarak kendisine yer bulduğu bir süreçtir. Kadın, toplumsal bir olgu olarak ortaya çıkarken edebiyatta da sorunları dillendirilmeye başlanmıştır: *“Dünyada kadın hareketi ve feminist akımların yükselişinin yansıdığı 1980 sonrasında, 12 Eylül askerî müdahalesinin ve onu izleyen depolitizasyon sürecinin de etkisiyle Türkiye’de de kadın hareket ve örgütlenmeleri kendisine yeni manevra alanları bulur. Bu tarihlerden itibaren sorgulanmaya başlanan ve 1980’lerin ikinci yarısından sonra çöküntüye uğrayan sosyalist teori ve uygulamalar, bütün dünyada olduğu gibi Türkiye’de de kolektivistin karşısına bireyi yerleştirirken ve birey adeta yeniden inşa edilirken, birey olarak kadın kavramı da bu süreçteki yerini alır. Siyasal-toplumsal öncü kadın, yerini birey-kadına terk eder.*” (Akt. Balık, 2011:104) Özellikle kadın açısından bir kırılma noktası olan seksenli yılların romanlarında, kadın farklı bir imajla ortaya çıkar. Kadının aşk, eğitim, aile, cinsellik vb. pek çok konudaki tavrı değişmiş yabancılaşma, özgürlük, intihar gibi bireysel temalar sık sık işlenmiştir.

Nurdan Gürbilek, seksenli yılları şöyle ifade eder: *“Kurumsal, siyasi ve insani sonuçları bakımından yakın tarihin en ağır dönemlerinden biriydi 80’ler, ama aynı zamanda insanların politik yükümlülüklerinden kurtuldukları bir hafifleme ve serbestlik dönemi. Bu dönemin iki farklı kültür stratejisinden biri baskı ve yasaklamayken, diğeri yasaklamaktansa dönüştürmeyi, yok etmektense içermeyi, bastırmaktansa kışkırtmayı hedefleyen daha modern, daha kurucu, kuşatıcı bir stratejydi.*” (Akt. Aksoy, 2007:47)

1980’li yıllar Türk edebiyatının da değişime uğradığı bir dönemdir. Bu dönemki baskıdan yazarlar da etkilenmişler, romanlarında bireysel konuları ele alıp toplumsal konulardan uzak durmayı tercih etmişlerdir. Bu içe dönüşte kadın da nasibini almış, kadının bir birey olarak görülmeye başlandığı bir döneme adım atılmıştır. Ancak bu dönem romanlarında dönemin siyasi ortamından kaynaklanan karamsar bir hava görülür. Bu karamsar havadan kaçmak isteyen yazarlar hayale sığınıp fantastik, postmodern vb. roman tarzını benimsemişlerdir. Daha önce tercih edilmeyen bu roman türünün bu dönemde tercih edilmesindeki en büyük etken, içine kapanan yazarın toplumsal, siyasi olaylar karşısında mücadeleci gücünü kaybetmesi, umutsuzluğa kapılması bunun sonucunda ruhsal dünyasında yolculuk etmeye başlamasıdır.

“12 Eylül 1980 askerî müdahalesi, Türkiye’de toplumsal yapıyı oluşturan temel dinamiklerin değiştirdiği, yeni bir toplum modelinin dayatıldığı bir kırılma ve kopma noktası olarak belleklerde yer etmiştir. ‘Cumhuriyet tarihinin en kanlı dönemi’ olarak nitelendirilen 12 Eylül süreci depolitize edilmiş bir toplum modelini öngörmüş ve tüm yaptırımlar toplumu ‘yeni inşa etme’ye endekslenmiştir.” (Balık, 2009:2379) Darbe sonrası yazılan romanlarda darbe konu edilmiş, aydınlık romanlarda eleştirilmişlerdir. Sonrasında ise içe dönük bir tablo çizilmiştir. Bu tabloda kadın net olarak yerini alır. 1980 sonrası romanlarda kadın, olumlu olumsuz tüm yönleriyle somut olarak resmedilir. Kadın, artık birey olma savaşını verir. Topluma karşı bu savaşında daha özgürlükçü ve cesurdur. Artık kadının iç yolculuğu romanlarda da başlamıştır.

Romanlarda kadınların iç monologları, karşılıklı konuşma yerine içsel tasvirler, yalnızlaşma, içe kapanma, toplumsal olaylardan kaçış görülür: *“Dünya ve yaşam tarafından kapsanıp kuşatıldığını gören insan, bu kuşatılmışlık sonucunda birey olarak büyük bir tedirginlik hisseder. Ferit Edgü’ye göre insan, hayatın bir anlamı bulunmadığına karar kılmış. Umutsuz bir sesle çıkıp, yol yok diyor. (...) yarınki kuşakların mutluluğu diye kendini harcamanın anlamsızlığını görüyor (...) toplumsal gerçeklere inançsız, boşluk içinde kendiyi savaşıyor. Bu savaş, insanlığın ortak kaderidir. Mekânın içinde oturan insan, yurtsuzluğunu ve kimsesizliğini her hissedişinde büyük bir*

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 11/20 Fall 2016

bunaltıya dönüşür.” (Şahin, 2011:392)

1980 sonrası Türk romanında roman türünde eser veren belli başlı yazarlar şunlardır: Adalet Ağaoğlu, Alev Alatlı, Ayla Kutlu, Ayşe Kulin, Buket Uzuner, İnci Aral, Latife Tekin, Pınar Kür, Elif Şafak, Emine Işın, Nazlı Eray, Sevinç Çokum, Tezer Özlü, Ahmet Altan, Orhan Pamuk, Nihat Genç, Selim İleri, Ferit Edgü, Metin Kaçan, Demir Özlü, Erendiz Atasü, Duygu Asena... Bu yazarlar, eserlerinde aşk, eğitim, yabancılaştırma, sosyal hayat, siyasi hayat, özgürlük, mutluluk, intihar, ölüm, şiddet, evlilik, aile, annelik, cinsellik, bekâret gibi kadın sorunsalını içeren konuları ele almışlardır.

3. Seksenli Yılların Türk Romanında Kadının Görünümü

1940-1980 yılları arasında II. Dünya Savaşı, ihtilaller, göç, sağ-sol çekişmesi vb. konular romanlarda işlenirken, 1980 sonrasında özellikle kadın ve kadın temasına bağlı olarak eğitim, aşk, şiddet, eğitim vb. pek çok konu işlenir. Bu durumun başlıca nedeni darbenin toplumda ve özellikle yazarlar üzerinde olumsuz psikolojik etkisidir. Bu olumsuz etki yazarların, kendi kabuklarına çekilmesine, bireysel konulara yönelmelerine neden olmuştur.

1980 dönemi kadının varlığı açısından bir kırılma noktasıdır. Kadın, her alanda kendi varlığını hissettirdiği, erkeğin gölgesinden kurtulduğu, haklarını kendi iradesiyle savunduğu bir döneme girmiştir. Evlilik, aile, cinsellik, aşk, sosyal hayat, eğitim gibi pek çok konuda kadının bakışı değişmiş, kadının değişimiyle birlikte erkeğin de bu konulardaki düşünceleri değişime uğramıştır. Bu değişim dönemin özellikleri romana yansımış ve farklı temalar ortaya çıkmıştır.

3.1. Aile ve Evlilik Hayatındaki Değişim ve Kadın

Aile kavramı, her zaman romanlarda önem verilen bir tema olmuştur. Kadının iyi eğitim alması, iyi çocuklar yetiştirmesi, iyi bir eş ve uyumlu toplumsal ilişkiler kurması üzerinde durulmuştur. Erkek ise aile üzerinde hâkimiyete sahiptir. Aile fertleri, babanın otoritesine bağlıdır. Daha önce kapalı sürdürülen aile ilişkileri zamanla değişime uğramıştır. Bu dönem romanlarda eski kuşağa ait anneler fedakâr, çocuklarına karşı korumacı ve müdahaleci yönleri devam eder. Kendi doğruları doğrultusunda çocuklarının yaşamalarını beklerler. Bu isteklerine uymayan çocuklarıyla çatışırlar. Kendileri hayatlarında sadece evi ön plana aldıklarından kızlarından da aynı davranışı beklerler. Ayşe Kulin’in “Sevdalinka” adlı romanında Raziyanım, hayatı boyunca çocuklarını korumak istemiş, bunu yaparken farkında olmadan onları kendisinden uzaklaştırmıştır: “Çocukların illa gözünün önünde duracak, onları bebeklermiş gibi kollamaya devam edeceksin.” (Kulin, 2010:117) Nimeta, annesinin bu düşkünlüğünden sıkılmıştır. Savaşta eşi ile çocuğunu kaybeden ve bu yüzden de depresyona giren kardeşi Raif’e annesinin bu tutumunun zarar verdiğinin farkındadır. Nimeta, annesine bu durumu anlatmaya çalışsa da annesi hatasının farkında olmayıp annelik içgüdüleri ile hareket etmeye devam eder. Bazı kadınlar kurban ya da acılı anne rolü oynamayı sever. Çocukları üzerinde etkili olmak için duygu sömürsü yapar. Fedakâr anne rolünü çocuğuna benimsetmeye çalışır. Tüm hayatlarını ona adadığını tekrarlayarak çocuğun çelişkide kalmasını sağlar. Anne dünyadan elini eteğini çeker, dünyasında sadece çocuğu vardır. Bunu yaparken de kendini bir kahraman olarak görür. Raziyanım da ailesinin hayatında vazgeçilmez olmak ister.

Aile içerisinde boşanma ise kız çocuğu üzerinde olumsuz etki yaratır. Terkedilme psikolojisi yaşayıp tedirgin olurlar. Aidiyet hislerini yitirirler, yaşadıkları ilişkilerde karşıdakine güven duygusunu taşımadıkları için olumsuz durumlar karşısında kaçışı tercih ederler. Sağlıklı, uzun aile ilişkisi kuramazlar, anne babası boşanmış ya da babasıyla güçlü ilişkileri olmaması kadının eş seçimini doğrudan etkileyip kadınların kendilerinden yaşça büyük erkeklerle birlikte olmalarına ve onlarda daha çok baba şefkati aramalarına sebep olur. Buket Uzuner’in “İki Yeşil Su Samuru” adlı eserinde Nilsu’nun anne babasının boşanması onun ruh durumunu kötü etkiler: “Annem ve babam ayrı ayrı evi terk ettikten belki bir hafta, on gün sonra, tuhaf akşam eziklikleri, iç çekmişlikleri ve

koyu renkler görmeye, hissetmeye başladım evin içinde. Sanki büyük bir salgın hastalık, ciddi bir ölüm tehlikesi ya da nükleer savaş alarmı verilmiş gibi yassılmış heyecan halkaları dolmuştu evimize.” (Uzuner, 2000:16-17)

Bu dönemde aile içerisinde baba otoritesi azalmaya başlamıştır. Kız çocuğu ekonomik bağımsızlığının da getirdiği güvenle evlenmeden baba evinden taşınabilmekte, kendisine farklı bir hayat kurabilmektedir. Kızların kendi kararlarını kendilerinin verdiği görülür.

Bununla birlikte kırsal kesimde yaşayan kadınlar için karar mercii yine ailenin erkekleridir. Kadının evlenmesi ya da nasıl yaşayacağı konusunda erkekler söz sahibidir. İslamî görüşe sahip yazarlar ise erkeğin kadını koruması gerektiğini, onun toplumda kendisini koruyacak yeterliliğe sahip olmadığını, bu yüzden kolayca kandırılabilceğini, bu yüzden de kadının aile kurması gerektiğini savunur. Ahmet Günbay Yıldız’ın Sokağa Açılan Kapı adlı eserinde, baba kızının uygun bir kişiyle evlenmesini ister. Sıla’ya görüşü gelir. Babası için aday erkekteki en önemli özellik evin geçimini sağlayabilmesidir. Ona göre evin içi kadının, dışı ise erkeğindir. Eserde genç kızın çalışmak istemesi yadırganır: *“İyi bir kısmetin çıktı. Hayatı onunla bölüşmeye bak. Ev senin eve rızık getirmek erkeğin. Saadet ve acılar ortak, bırak şu macerayı ve fitratı yaşa.”* (Yıldız, 1995:92)

Daha önce kapalı sürdürülen aile ilişkileri bu dönemde daha açık yaşanmaya başlanmış, kadının aleyhindeki katı kuralların biraz daha yumuşadığı görülmüştür. Kadın, aile içerisinde pasif bir duruş sergilemeyip kendi isteklerini ön planda tutmaya başlamıştır. O, aile içerisinde bağımsız bir birey olarak varlığını gösterir, fedakâr kadın rolünü bırakmaya başlar.

Önceki romanlarda tek başlarına fedakârlıklar yaparak çocuklarını büyüten anneler yüceltilir, takdir edilirdi. Eşleri öldüğünde ya da boşandıklarında daima çocuklarının yanında olup hayatlarının merkezinde sadece çocukları vardır, kadın olduklarını unuturlardı. Toplumun kadından beklediği budur. Güçlü, fedakâr, her sıkıntıya göğüs geren, maddi durumu iyi olmasa da onları yetiştiren ideal anne tipi. Bu anne tipi önceki romanlarda ön planda tutulmuştur. İyi bir anne demek aynı zamanda iyi yetişmiş çocuklar demektir. Kadının temel görevinin çocuk olduğu ve doğumla birlikte bir kadının kendisini tamamladığı düşünülür.

1980 sonrası romanlarda toplumda çekirdek aile tipi iyice yerleşmiştir. Fedakâr, cefakâr, çocukları için çalışan “anne tipi” kaybolmaya başlamış, ferdiyetçilik ön plana çıkmıştır. Kadının çalışma hayatına girmesi, kariyerini ön planda tutması, hızlı değişen bir hayat sürdürmesi onun önceliklerini değiştirmiştir. Kendisine telkin edilen anne olma isteği zayıflamıştır. Zaman zaman toplum tarafından anne olma yönünde baskılar yapılsa da o bu baskılara boyun eğmez. Annelik hissini başka çocuklarla telafi eder. İyi bir teyze ya da hala olmayı daha çok başarır. Ayşe Kulin’in “Füreye” adlı romanında Füreye, anne olmaz ancak yeğenine annelik eder. Kırsalda yaşayan anneler için ise durum farklıdır, dünyalarındaki tek varlık çocuğudur. Kadının tüm yaşamı çocuklarının başarısı ve mutluluğu üzerine kuruludur. Özellikle kız çocuklarının başarılı bir birey olmasının eğitimden geçtiğinin farkındadır. Bu yüzden kızlarının okuması için hem aile hem de toplum içerisinde mücadele eder. Latife Tekin’in “Sevgili Arsız Ölüm” adlı eserinde Atiye için kızının okula gitmesi çok önemlidir. Kendisi okuyamamıştır. Kızı için tek kurtuluşu okulu görmektir. Dirmit’in okuldan soğumaması için Allah’a yalvarır, dua eder. Muskalar yapar, Dirmit direnince dayak atar: *“Atiye, ‘Gitmem!’ diye tepinip ağlayan kızını, bin bir dil, bin bir oyunla yanına katıp gerisin geri okula götürdü. Öğretmenine teslim etti. Dirmit’in yüzüne, sınıfının kapısına, geçtiği yollara okuyup üflledi. Ayağını okula bağlaması için Tanrıya yalvardı. Ama Dirmit’i bir türlü okula ısındıramadı. Dirmit, okuldan kaçtı eve geldi. Atiye’nin yanında, ‘Gitmem!’ diye bağıra bağıra dolandı. Atiye, ‘Kuşkuşotu aramaya gider misin, geberesice’ deyip Dirmit’in etlerini kara kara yaktı. Sözü kuruyacak, soluğu içine çekilecek demedi. Elinden tuttuğu gibi, kızını bir hışımla okula sürdü.”* (Tekin, 1984:73)

Turkish Studies

Baba figürü, aile içerisinde pasif olduğunda anne daha baskın olur, çocuklarının kararlarında daha etkili olur. Buket Uzuner’in “İki Yeşil Su Samuru” adlı eserinde Cahide Hanım, çok güçlü bir karakterdir, bununla birlikte eşi pasif bir kişilik sergiler. Bu durum Cahide Hanım’a çocuklarının hayatında daha belirgin bir konum kazandırır: “*Kaymakam babasının hayali, bütün çocukluğu ve ilk gençliğinde pek silik kalsa da, annesinin güçlü anısı, hiç boşluk bırakmadan tek tek geri dönüyordu.*” (Uzuner, 2000:51)

Ergenlik döneminde annenin kızlarıyla olan çatışması daha fazla işlenir. Ancak bu romanlarda anneye boyun eğen genç kız tipi yerine annesini açık bir şekilde eleştiren kendi kararlarını, davranışlarını savunan bir genç kız vardır. Şehirde yaşayan genç kız annesinin anneliğini eleştiri konusu yapar ve annesiyle çatışır. Genç kız ekonomik bağımsızlığına kavuşmadan önce de evde bir bireydir ve haklarını sonuna kadar savunur. Anneler kızları için olumlu ya da olumsuz bir model olmaya devam eder. Anneleriyle problem yaşayan kız çocukları büyüdüklerinde annelerinin hatalarını tekrar ederler.

Kadının anne olma konusundaki istekliliği onun annesi ile olan ilişkisi ile doğrudan ilgilidir. Bu dönemde anne-kız ilişkisi daha rahattır. Anneler kızlarının hayatlarında eskisi gibi müdahil olmazlar. Kızlarının hayatlarıyla ilgili kararları vermelerinde onları özgür bırakırlar. Cinselliklerini ve aşklarını yaşamaları konusunda anlayışlı bir tutum sergilerler. Kendi annelerinin sunmadıkları özgürlüğü kızlarına sunarlar. Ancak yine de bu durum kızlarını tatmin etmeye yetmez ve kızlarıyla çatışmaları bitmez. Leyla Erbil’in “Karanlığın Günü” adlı romanında kız çocuğu âsice davranıp bütün kurallara karşı çıkar. Bilge, her türlü otoriteye başkaldırmak ister: “*Şimdi otoriteden, emirden nefret ediyorum yeniden, ister yukardan gelsin, ister aşağıdan ister ailemden ister uçan daireden... Eskisinden nefret ediyorum, emir, otorite, yasalar hasta ediyor beni.*” (Erbil, 2009:124)

Annenin erkek çocuklarıyla olan iletişimi ise daha farklıdır. Anneler erkek çocuklarına düşkün olup onların kararlarını sorgulamazlar. Anne-oğul arasında çatışma görülmez. Annelerinin gözünde oğulları daima doğru karar verir, annelerin kahramanlarıdır, bu durum kızlarıyla olan iletişimlerini olumsuz etkiler.

3.2. Sosyal ve Siyasal Hayatta Kadın

Daha önceki dönemlerde kadın ev işlerini yürüten, çocuğa bakan bir varlık olarak görüldüğü için ev, kadın için önemli ve özel bir mekândır. Uzun yıllar kadın evle birlikte konumlandırılmış olup ev işleri kadınlıkla özdeşleştirilmiştir. Evde kadının kimliğinin maddileştiği görülür. Evlerin büyüklüğü ya da küçüklüğü, dekorasyonu yani mekânsal düzenleme, toplumsal değişimi dolayısıyla da kadının değişen dünyasını anlamamızda önemli ipuçları verir. Çünkü evler, bir yer imlemesinin ötesine geçip evlere anlamlar yüklenir. Romanlarda eski kuşağa ait kadınların evleri geniş, çiçeklerle dekore edilmiştir. Yeni dönem kadını ise stüdyo dairelerde yaşamakta, evinin sıkışıklığı aynı zamanda ruh dünyasındaki sıkışmışlığın, içe kapanmışlığın bir göstergesi olarak tabloda yerini almıştır. Ev işlerini yapan, mutfakta vakit geçiren, eviyle bütünleşmiş bir kadın profiline rastlanmaz. Evle bağlantısını minimum düzeye indirgemiş, daha çok dışarıda vakit geçiren, evi bir tutsaklık olarak gören bir kadın vardır. Evlerin dekorasyonu kafeleri andırır. Geleneksel yemek odaları ya da yatak odaları yoktur. Her an göç edecek, valiziyle kapıda mekânı terk edecek izlenimini verir. Nesnelere bağlanmayı reddeder, ev eşya onun için tutsaklık ve tekdüzelik ifade eder. Buket Uzuner’in “İki Yeşil Su Samuru” adlı eserinde Selen, modern bir kadındır. Stüdyo tipi çatı katında yaşar. Bu evin dekorasyonu değişen kadını yansıtır. Geleneksel yatak odası yoktur: “*Beş katlı bir binanın çatı katıydı ve evdeki her şey Selen’in zevkini yansıtıyordu, bana yabancıydı. Alıştığım ve bildiğim oturma, yatak, yemek odaları yoktu bu evde. Çok geniş bir mutfakla, stüdyomsu bir salondan oluşuyordu tümü. Banyo genişti, dolaplarla doluydu. Bu üç birimi, dört yandan geniş bir teras*

kucaklıyor, terasın bir kısmı, üstü kapalı bir yeşil bahçeyle bambaşka bir dünya sunuyordu, beton kentin göbeğinde.” (Uzuner, 2000:54)

Siyaset alanı, daha çok erkek alanı olarak düşünülmüş ve kadın siyaset alanından dışlanmıştı. Kadına uygulanan cinsiyet ayrımı siyaset alanında daha belirgin olarak yüzeye çıkar. Seçilmeden ziyade sadece seçme hakkıyla sınırlanmıştır. Seksen önceki dönem romanlarında siyaset alanında aktif olan kadın tiplerine rastlamak zordur. Kadının önceliği ülke gündemi değildir. Seksen sonrası sosyal, siyasi değişimi özellikle romanlarda gecekondular mahallerinde görülmektedir. Komünist, arazi mafyası, sendika, grev gibi halkın lügatine girmiş yeni kavramlarla karşılaşılır. Kadın da bu yeni kavramları erkeklerle birlikte algılamaya, uygulamaya çalışır. Gecekondulardaki başkaldırıda kadını da erkeğin yanında görülür. Kenar mahalle yoksulları üzerindeki politik tablo yansır. Kadın hakları konusunda bilinçlenmeye başlamıştır. Kadınlar siyasi bildirimler hazırlarlar, eylemlere katılırlar. Düzeni değiştireceklerine dair heyecan duyarlar. Latife Tekin'in "Berci Kristin Çöp Masalları" adlı eserinde de ayaklanan işçi sınıfını görülür. Bu ayaklanan işçi sınıfında kadınlar da yer alır: "*Berci Kristin Çöp Masalları'nın diline sonradan dâhil olan komünist, anarşist, arazi mafyası, grev, sendika gibi kavramlar politik bir dönemi işaret etmekle beraber 1980'lere yaklaşan Türkiye'de kenar mahalle yoksulları üzerine uygulanan politik gerçekliği de ortaya koyar.*" (Balık, 2011:97)

12 Eylül dönemi tutuklamalarda kadın da vardır. İşkence görürler ancak fikirlerini savunmaya devam ederler. Bu kadınların aileleri kızlarının siyasette aktif olmalarından rahatsızlık duyarlar. Aydın kadın geçmişinde mutlaka bir dönem siyasetin içerisinde yer almıştır. Siyasi kimliği olan kadın aynı zamanda kadınsılığını da kaybeder. Giyimi, davranışları erkeksidir. İnandığı siyasi ideoloji ve fikir arkadaşları yüzünden dişiliğini yok etmek zorunda kalmıştır. Daha önce görmeye alıştığımız geleneksel kadından çok uzaktadır. Kadın, daha önceki romanlarda daha çok mutfakta tasvir edilirken bu dönemde sokaklarda, hapishanelerde karşımıza çıkar. Anne, eş olmak ya da her şeyden önce kadın olmak gibi kaygıları yoktur. Roman okuyan, çeyiz hazırlayan ve evlenmeyi ideal haline getiren genç kızlar yoktur. Giyinmeler, süslenmeler, danslı eğlencelere yer yoktur.

Bu dönem siyasi kimliği olan kadınlar toplumsal idealleri, öncelikleri yapmışlardır. Marx ve Engel okur, balıkçı kazaklar, düztaban ayakkabılar giyer, makyaj yapmaz, sert mizaca sahip olup ağlamayı, zayıf görünmeyi kendine yasaklar. Tabiatını zorlar, kendisine çok fazla misyon yükleyip insani dürtülerden, aşktan uzak durur. Yaşanacak aşk ise gizli yaşanır. "*12 Eylül'den sonraki döneme kadar insanî olan bazı dürtüler, dönemin politik kimlik sahibi olan gençleri arasında zaaflı sayılmış, yasaklanmış ve dışlanma sebebi sayılmıştır.*" (Balık, 2009:2398) Cemil Kavukçu'nun "Dönüş" adlı eserinde, Neslihan idealleri ile aşkı arasında sıkışmıştır: "*Ondan, yaşamla olan bağlarını kısıtlamasını istedin. Gençlik kokan coşkulu kahkahalar, el ele gezip kuytulara öpüşmeler, giyinip süslenmeler, danslı eğlenceler yoktu artık. Hemen orada yaşlanmalydınız. Kaygılı bir yüz, irdeleyen bakışlar, kitap gibi konuşmalar, erkekçe tavırlar. Öykü ve romanları, evlerinde oturup koca bekleyen, göz nuru döküp çeyiz hazırlayan kızlar okuyabilirdiniz ise Marx, Engels, Lenin, Huberman, Politzer, Lange.*" (Kavukçu,1998:39)

Eski kuşak anneler ise çocuklarının siyasi mücadelesini anlayamazlar. Onlar için endişe duyup çocuklarını vazgeçirmeye çalışırlar. Devrimci kimliği olan anneler çocuklarını ideolojileri uğruna terk ederler. Ancak gençlikleri mücadele içinde geçmiş bu kadınlar hayatlarının olgunluk döneminde kendilerini yaptıklarını sorgulamaya başlarlar. Çoğu siyasetten uzaklaşır ya da eylem safhasını geride bırakıp sadece söylemde kalırlar. Bunun nedenleri arasında darbe sonrası insanların kabuğuna çekilmesi ortamın baskısından dolayı apolitik bireyler haline dönüşmesinin de etkisi vardır. Psikolojik depresyon yaşarlar. Aynı düşüncüyü paylaşan dava arkadaşlarıyla dahi yabancılaşma içerisine girerler. Bu yabancılaşma küçük halkalardan -bireyden- büyük halkalara -topluma- yayılır. Zamanla bireysel sorunları kendileri için daha önemli olur ancak geçmiş dönem

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 11/20 Fall 2016

romanlardaki kadın tipleriyle karşılaştırıldığında her ne kadar sonradan aktif siyasi kimliklerinden sıyrılsalar da ülke meselelerine karşı daha bilinçli olup, erkeklerle bu meseleleri tartışacak sorgulayacak kadar bilgi sahibidirler.

3.3. Çalışma ve Eğitim Hayatında Kadın

Sanayileşme, tarımın makineleşmesi gibi nedenlerden dolayı 1950’li yıllar hem dış göçün hem de iç göçün yaygın olduğu bir dönemdir. Bu sosyal değişim kadının aile ve toplumsal hayattaki rolünü de etkilemiştir. Göç sonrasında daha önce kadın için tek alternatif olarak görülen ve bir tür statü kazanma olarak bakılan evlilik kurumunun dışında kadın için çalışma ortamı doğar. Kırsal kesimden şehre göç eden geleneksel hayatın içinde hayatı evle sınırlı olan kadın, fabrikalarda ve düşük maaşlı işlerde çalışmaya başlar. Bunun sonucunda bu tanıştığı yeni hayat karşısında kimlik bunalımı yaşar. Kadın, ataerkil aile hayatı içerisinde şehirde gördüğü kadınlara özenmekte, sesini kelimelere dökmek istediğinde ailenin sert kurallarıyla karşı karşıya gelmektedir. Kadın, hem şehirde hem de ailesi içerisinde “yabancı” kalmıştır.

Kadın, şehirde kısmen ekonomik bağımsızlığına kavuşmuş gibi görünse de aile içerisinde karar mercii yine o değildir. Sosyal hayatları evin çevresi ve mahalle ile sınırlı olmaya devam eder. Kazançlarını kendileri için değil ailesi için kullanır. 1950’li yıllarda görülen kimlik karmaşasını yaşamaya, şehrin cazip hayatına uzaktan bakmaya ve şehrin kıyısında hayatlarını sürdürmeye devam ederler. Göç eden kadının sorunlarında daha önceki dönemlerden günümüze çok fazla değişim kaydedilmemiş olup uyumsuzluk, öteki olmak gibi benzer problemler devam eder. Latife Tekin’in “Berci Kristin’in Çöp Masalları” adlı eserinde göç sonrası yerleşilen şehre uyum süreci vardır. Bu uyum süreci hurafelerle masalsı bir atmosferde verilir. Şehre göç eden kadınlar gecekonduda yaşar. Evin ekonomisine katkıda bulunmak için ev temizlemeye giderler ya da kendi oturdukları yere en yakın fabrikalarda işçi olarak çalışırlar. Romanlarda çalışma hayatında kadının etkinliği artmış ekonomik bağımsızlığa sahip güçlü, kendisine yeten kadın, anneliği ikinci plana itmiştir.

Eğitim, aynı zamanda iyi bir mesleği ve ekonomik bağımsızlığı beraberinde getirir. Bireyin bireyselleşmesi ve aynı zamanda toplumsallaşması eğitim aracılığı ile mümkün olabilir. Daha önceki dönemlerde kadının anne ya da eş olması ön planda tutulduğu için eğitime gereken önem verilmemiştir. Erkek eğitime devam ederken kadın genellikle eğitime son vermek zorunda kalmıştır. Uzun yıllar kız çocuğunun okutulmasına toplum gözünde iyi bakılmadığı için kızların eğitimi yetersiz olmuştur. Kırsal kesimdeki anneler ise kızlarının okula gitmelerini önemserler. Onlar eğitimin birey üzerinde belirleyici bir güç olduğunun farkındadırlar. Kendilerinin başaramadıklarını kızlarının başarmalarını isterler. Ancak kırsal kesimde yaşayanlar alışmış oldukları kadın kimliğinin dışında yeni bir kimlik istemedikleri için kadının eğitimi konusunda erkeğe gösterdikleri hoşgörüyü kadına göstermezler. Latife Tekin’in “Sevgili Arsız Ölüm” adlı romanında Dirmit’in kitap okuması, şiirler yazması hoş karşılanmazken, erkek kardeşinin şiir yazmasına göz yumulur. Dirmit’i kitap okumaktan vazgeçirmek için aile dayak dâhil her yolu dener: “*Atiye kızına kurşun döktürdü. Elinden tutup dergâhlara götürdü, şifalı sular içirdi. Yatırların başına mum dikti, tuz döktü, tel taktı. Huvat, Dirmit’e ders kitaplarından başka kitaplara çalışmayı yasakladı. Dirmit’in karnına sokup sokup eve getirdiği kitapları götürüp hocalara gösterdi.* (Tekin, 1984:67)

Kadının eğitimle birlikte değişmesinden, bilinçlenmesinden korku duyulur. Kadın eğitim almak için toplumla mücadele etmek zorunda kalır. Eğitim bazen kadının sınıf atlamak için kullandığı bir araç olur. Ailevi baskıdan kurtulmak için özgürlük yolu olarak görüldüğü de olur. Bu dönemde kadının eğitilmiş olma amacı değişmiştir. Daha önceki romanlarda kadının iyi bir eş veya anne olması için belli bir eğitimden geçmesi gerektiği savunulmuştur. Ancak eğitilmiş de olsa kadınlar her zaman erkeğin bir adım gerisinde durmak zorunda kalmıştır. Ancak kadın, artık aile içerisinde görevlerini daha iyi yerine getirebilmek için değil, özgür olabilmek için eğitimi önemser.

Bu dönemde de kadın, sanatın ilham kaynağı olmaya devam eder. Bu romanlarda erkekler sanatını icra ederken kadını konu edinirler. Kadının cinsiyeti sanatta esin kaynağıdır. Daha önceki dönem romanlarında zengin ailelere mensup kadınların sanat eğitimi aldıkları ve sanatla ilgilendikleri görülürken bu dönemde orta sınıfa ait kadınların da sanatın değişik dallarına yakınlık duydukları görülür. Artık sanat aristokrat bir uğraş olmaktan çıkmıştır. Kadınlar kathartik (acılardan arınma) dönemlerinden kurtulmak için sanatı bir araç olarak kullanırlar. Doyumsuzluklarını mutsuzluklarını sanatla doyurma amacındadırlar. Sanat kadının kendisini özgür hissettiği yaşamak istediği dünyadır. Sanat çoğu zaman kadının teselli bulduğu, acılarını unuttuğu bir uğraş olmuştur. Cemil Sena şöyle der: “*Sanat âleminde, kendinin gerçekten bir yaratıcı olduğunu fark eden insan, bilim kanunlarının zinciriyle bağlı olan ayaklarını topraktan kurtarmak imkansızlığı karşısında, ancak sanatın kanatları altında yükselen hayal gücünün yarattığı sonsuz güzellikler alanında biraz nefes alabildi; ve acılarını bu âlemde dindireceğini umdu.*” (Akt. Elmas, 2006:183)

Kırsal kesimde yaşayan kadın ile sanat arasına aile fertleri girer. Erkeğin şiir yazması, gurur duyulacak bir faaliyet olarak görülürken kadının şiirle uğraşması bir felaket gibi algılanır. Geçmişteki romanlarda kadının okuduğu romanlardan ya da ilgilendiği sanat dalı yüzünden kötü fikirler edineceği, değişeceği, kötü yola düşeceği fikri bu dönemde şehir hayatındaki kadın için geçerliliğini yitirirken kırsal kesimde bu yargı geçerliliğini korur. Aydın kadın denilen bir sınıf ortaya çıkmıştır. Bu aydın kadın sınıfı bir araya gelip sanattan konuşurlar. Bu kadınlar, darbe sonrası içine kapanmış toplumla bağlarını koparmış ülkeyi tanımadan ülkeyi kurtaracaklarını düşünen yozlaşmış tiplerdir. Hepsi entelektüel olmaktan söz eder ancak toplumla barışık olmadıkları gibi kendileriyle de barışık değillerdir. Değerler erozyonu vardır. Bu erozyonda kadın aydın kimliğini yitirmiştir.

3.4. Bireysel Olgular ve Kadın

Aşk, romanlarda işlenen önemli diğer bir temadır. Kadınlarda erkeğe bağlanma korkusu vardır. Âşık oldukları hiçbir erkeğe tam olarak teslimiyet göstermezler. Teslimiyet gösterdiklerinde zayıf duruma düşeceklerini, yenileceklerini düşünür aşkı bir savaş olarak görürler. Aşk, kazanılması gereken bir oyundur. Aşk konusunda güven eksiklikleri vardır. Bu eksikliklerini de kendi dünyaları ile dış dünya arasına sınır koyarak saklamaya çalışırlar.

Yeni dünya düzeninde, sürekli aşka yer yoktur. Adalet Ağaoğlu'nun “Ruh Üşümesi” adlı eserinde kadın aşka inanmaz: “*Aşkı severim aslında, yani bedenim de sever. Ama artık kayıp eşyalar kısmında arayalım onu.*” (Ağaoğlu, 2001:44)

Daha önceki dönemlerde aşka, kadın nesne durumundayken bu dönemde özne durumuna geçmiştir. İlişkilerinde edilgen değildir. Terk eden, aldatan âşık olan duygularını rahat gösterebilen bir varlıktır. Ancak sevgi ihtiyacı içerisindedir. Acılı, çatışmalı, gelgitli ilişkiler yaşar. Kadın acı çekmekten ya da zor olan aşklardan haz duyar. Ahmet Altan'ın “Yalnızlığın Özel Tarihi” adlı eserde Nermin, birçok kadın gibi kendine acı çektiren erkeğe bağlanmayı tercih eder. Haluk, kendisinden uzaklaştıkça Nermin ona yakınlık duyar: “*Bana acı çektirdikçe ona bağlılığım daha da artıyor, o da biliyor bunu.*” (Altan, 1991:73)

İki ayrı “ben” vardır. Bu “ben”ler “biz”e dönüşmediğinde çiftler arasında uyum zor olur. Kadın ve erkek kendi kurallarından yaşam tarzlarında ödün vermek istemezler. Daha önceki romanlarda daha çok kadın, değişimi yaşarken bu dönemde kadın, aşk ilişkilerinde değişimi reddeder. Bu durum, erkeğin tavırlarını da değiştirmiştir. Uzun süreli fedakârlığa dayalı ilişkiler çok azdır. Erkek de kendinden ödün veren geleneksel kadın tipini istemez. Kadını bireysel olmaya iter. Ancak kadın geleneksel bir kadından ayrılıp modern, bireyci olduğunda da erkek memnun olmaz. Çünkü o zaman da iki cinsin egoları ön plana çıkar.

Turkish Studies

Duyguların deforme olduğu, yitirildiği, bireysel-toplumsal pek çok rahatsızlıkları doğurduğu bir ortamda çıkara dayalı geçici ilişkiler yaşanır. Kadın-erkek arasındaki ilişkiler tüketmek ve atmak mantığı üzerine kurulmuştur. Kadın ve erkeğin birbirinden beklentileri sıradanlaşmış ve sığlaşmıştır. Teslimiyet ve adanmışlık sözcükleri sözlüklerden kalkmıştır. Erendiz Atasü'nün “Gençliğin O Yakıcı Mevsimi” adlı eserinde Ayşe Aysu ile Fethi'nin arasındaki aşkın matematiksel doğuşu şöyle ifade edilir:

“Öngün = Kıvılcım

İlk gün = Diş yarası

İkinci gün = Dil yarası

Üçüncü gün = Sevişme duygusu

Dördüncü gün = Kırık bebek

Beşinci gün = Ayrılık

Ertesi .....

(Atasü, 1999:33)

Eski kuşak kadın, hayatı boyunca tek erkeği sevip ona sadakat gösterirken yeni kuşak kadın tek eşliliğe inanmaz. Aynı zamanda birden fazla erkekle birlikte olmayı özgürlüğün bir gereği olarak görür. Bununla birlikte aşkı hayatlarının merkezine alan tüm davranışlarını sevdiği erkeğe göre dizayn eden kadınlar da görülür. Değişime gönüllüdür. Kadın güçlü olsa da sıcaklığa, güvene ihtiyaç duyar. Bu durumda kadın ile erkeğin aşkı algılayışları farklıdır. *Kadın mantığıyla hareket etmezken erkek mantığını kaybetmez. Kırsal ya da toplumun daha alt tabakasındaki kadın için ise aşk, ikinci plandadır. Kadına evlenirken aşk sorulmadığı görülür.*

1980 romanında farklı boyutlarıyla ele alınan temalardan biri de intihardır. İntihar ölüm ve yaşama içgüdülerinin savaşıdır. Daha önceki dönem romanlarında yazarlar intiharın psikolojik yönünü uzun uzun irdelemezler. Ancak intiharın sosyolojik bir sorun olduğu romanlarda ayrıntılı olarak ele alınır. Yalnızlaşan, arzularının çemberinde boğulan kadının değerleri alt üst olmuş, toplumla bağları zayıflamıştır. Kurationsızlık, değersizlik, sosyal çöküntü, boşluk ile karşılaşan ve toplumla sosyal bağları zayıflayan kadın çözümü yaşama hakkından vazgeçmekte bulur. Umutsuzluğa kapılan özellikle mutsuz bir evlilik yapan kadınlarda intihar daha fazla görülür. İntihar bir hak görülüp, yaşam sofrasından ayrılabilmenin bir erdem olduğu fikri savunulur. İntihar, reddedilen bir olgu olmaktan çıkmıştır. Yaşam kadar doğal bir hak olup insanın özgür iradesi sonucundaki bir eylem olarak görülür. Romanlarda intihar eden insanlarla gurur duyulur. Buket Uzuner'in “İki Yeşil Su Samuru” adlı eserinde Cahide Hanım, mutsuz bir evlilik yapmıştır. Kendini edebiyata verir. İki çocuğunu yetiştirdikten sonra bu dünyadaki görevinin bittiğini yazarak intihar eder. Oğlu Teoman, annesine hayrandır. Annesinin ölüm karşısında dahi farkındalık yarattığını düşünerek annesine hayranlığı kat kat artar: “Elli yaşında intihar ettiğinde, şaşkınlıktan dili tutulan bütün akraba ve tanıdıkların arasında bir tek Teoman sakindi. Bir tek o anlayışla, sabırla, dincince karşıladı bu ölümü. Boş uyku ilacı tüpüne, iki satırlık veda notuna, bıraktığı fotoğrafa ve yatağın ayakucuna özenle yan yana dizili bırakılmış terliklerine baktı. Onları aldı ve gitti. Annesi tercihini yapmıştı!” (Uzuner, 2000: 49)

Kadın, birtakım korkular taşır. İçinde bulunduğu dünyanın hiçleştğini düşünüp belirsizlikler içerisinde kaybolduğunu hisseder. İntihara başvuran kadın için somut bir neden gösterilmez, bu kadınlarda daha çok Durkheim'in "bencil intihar teorisi" görülür. Kadının sosyal bağların zayıflaması, kendi özel ilgileriyle baş başa kalması ve artan yalnızlığının sonucunda intihar eğilimi başlar. Bu kadınların eğitilmiş, özgür, güçlü olması onları intihar düşüncesinden uzaklaştırmaz. Güçlü profillerinin ardında zayıflıklarını gizlerler. Evli ya da anne olmaları onlara engel olan bir durum değildir. Çünkü intihar da onlar için özsaygının, özgürlüğün, birey olmanın bir belirtisidir. Ancak bireysel bir karar olarak görüp intihar eden anneler çocuklarının hatıralarında "intihar ve terk" izlerini bırakıp giderler. Anneleri intihar eden çocuklar güven problemi yaşayıp ilişkilerinde sıkıntı yaşarlar; sağlıklı, mutlu aile hayatına inanmazlar. Hiçlik duygusunu daha derin hissedip iğreti yaşadıkları görülür.

Sık sık işlenen diğer bir konu da aldatmaktır. Bu dönem romanlarda aldatmaya karşı bakış açısı değişmiştir. Daha önceki dönemlerde aldatmak bir suç olarak görülür özellikle kadının aldatması toplum tarafından asla affedilmez. Aldatan kadın romanın sonunda mutlaka cezalandırılır, damgalanır ya da sosyal çevre tarafından dışlanır. Örneğin; Aşk-ı Memnû'da Bihter'e verilen ceza intihardır. Romanlarda aldatan erkek affedilir, hoş görülürken kadının affedilme hakkı yoktur. Aldatılan kadın için aldatılmak boşanma sebebi görülmez evliliğini sürdürmekten ve kabullenmekten başka seçeneği yoktur. Kadına, aldatmanın erkeğin doğasında olduğu fikri küçüklüğünden itibaren aşılandığı için romanlarda çoğu kadın, bunu doğal bir durum olarak görür. İntikam alma düşüncesini taşımaz.

Daha önce erkeğin aldatmaları daha fazla görülürken bu dönemde kadının aldatması da çok yaygın hale gelmiştir. Kadın bazen intikam almak bazen de evliliğinden, ilişkisinden sıkıldığı için farklı maceralar yaşar. Görevlerle yüklü sıkıcı evliliğinde kendisini özgür hissetmeyen kadın, hayatına heyecan katmak için aldatır. Kadın, bu esnada gelgitler yaşar: Monotonluk-heyecan, görevler-özgürlük, toplumsal istekler-bireysel istekler... Kadın ruhindaki bu gelgitleri yaşarken yasak aşkı ile ailesi ve toplum arasında kalır. İnanıldığı değerlerini yitirmeye başlar. Kendisiyle yabancılaşır.

Aldattığı için vicdan azabı çeken kadın karakterlere rastlanırken, aldatmayı bireysel hak olarak gören kadın tiplerini de görmek mümkündür. Kadın evliliğin kendisine getirdiği kısıtlamaları özgürlüğünün önünde bir engel olarak görür. Evliliğin zamanla sıkıcı bir kurum haline dönüştüğünü savunup çok eşliliği savunur. Her türlü cinselliğin yaşanmasının özgürlüğünün birer parçası olarak görür. Bu yeni bir kadın tipidir. Aldatmak kısa süreli bir cinsel beraberliktir ve doğaldır. Sonunda kadın eşine dönecektir. İnci Aral'ın "Ölü Erkek Kuşlar" adlı eserinde Ayhan'ın eşi, Ayhan ile evliyken başka biriyle de cinselliği yaşamanın doğal olduğunu savunur. Evliliği süresince başka erkeklerle de cinsel ilişkiye girer. Bunu eşine de anlatır çünkü yaptığını aldatmak olarak görmez. O, cinsellikteki özgürlüğünü kullanmıştır: "İnandırmaya çalışıyor ki bir insan evli bile olsa başkalarıyla da cinsel ilişki kurabilmelidir. Acemice ısrar ediyor, ben isyan ediyorum, kabul etmiyorum bu mantığı. O da yumuşamayacağına anlayınca yaşadıklarını benden gizliyor. O sıralarda bir kaçamak daha yapıyor." (Aral, 1983:51)

Erkek ile kadın arasındaki aldatma şekilleri farklıdır. Bu konuda *evrimsel teori* kabul edilmektedir. Romanlarda erkeğin aldatmasında cinsel istekler ön plandayken kadınlarda daha çok sevgi ön plandadır. Evrimsel teoriye göre iki türlü aldatma söz konusudur. Cinsel aldatma ve duygusal aldatma. Erkek eşinin cinsel aldatmasını bağışlamazken kadın eşinin duygusal aldatmasını affedemez. Aldatan erkek, kısa süreli ilişkisinden sonra evine dönerken aldatan kadın, genellikle evliliğini bitirdiği görülür. Bunda erkekte cinsel, kadında ise duygusal aldatmanın baskın olması etkilidir. Ayrıca yeni bir düzen kurmak için kadın erkekten daha gözü pektir.

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 11/20 Fall 2016

Kadının kimliğinin değişmesi onun aldatma konusundaki düşüncelerini de değiştirmiştir. Aldatmayı erkeğe verilen bir hak olarak görmemekte kendisi de aldatılmaktadır. Aldatan kadın romanlarda yargılanmamakta daha çok aldatmanın sebepleri hem erkek hem de kadın açısından irdelenmekte olup insani bir durum olarak gösterilmektedir. Ahlaki boyutu, arka plana itilmiştir.

Sevgi kaybı ya da kaybetme korkusu karşısında ortaya çıkan kıskançlık, eğitim seviyesi ve sınıfı farklı olsa da hem erkekte hem de kadında ortaya çıkan bir duygudur. Güçlü gibi görünen kadın kıskançlık duygularıyla karşı karşıya geldiğinde kendisini tanıyamaz. Beklenmedik davranışlar sergiler. Tekelci bir tutum içerisine girer. Bunun kendisine uygun bir ruh hali olmadığını farkında olmasına rağmen kendisine engel olamaz. Kadında erkeğin başka birisiyle duygusal bağlanmasını ve duygusal paylaşımını ifade eden “duygusal kıskançlık” ön plandayken erkekte ise sevdiği kişinin cinsel olarak bir başkasıyla birlikteliğini ifade eden “cinsel kıskançlık” daha önem kazanır. Kadın duygusal aldatmayı erkek ise cinsel aldatmayı affedemez. Kıskançlıkla ilgili üç hipotez öne sürülmüştür:

“a. Erkekler cinsel, kadınlarsa duygusal aldatılma durumunda daha çok kıskançlık sergilerler,

b. Erkeklerde ve kadınlarda kıskançlığa yol açan rakibin özellikleri birbirinden farklıdır,

c. Kadınlar ve erkekler kıskançlığa farklı tepkiler verir ve farklı baş etme yolları seçerler.”
(Demirtaş Madran, 2008:303)

Modern düşünen erkek dahi kıskançlık duygusu şiddetlendiğinde şiddete başvurmadan çekinmez. Daha önceki romanlarda erkeğin kıskançlığı daha ayrıntılı anlatılırken bu dönem romanlarda kadının duygusal çatışması, kıskançlığı daha ayrıntılı ele alınır. Pınar Kür’ün “Bitmeyen Aşk” adlı eserinde Nilgün ve Sinan arasında dönüşümlü olarak kıskançlık krizleri yaşanır. Sinan’ın başka kadınlarla paylaşımında bulunacağı düşüncesi Nilgün’ün içini kemirir: “Hayatında o ikisinden başka üçüncü belki de benden yeni bir kadın olabileceği düşüncesi ise kıskançlıktan da öte bir hınç doğururdu içimde.” (Kür, 1986:230)

Romanlarda işlenen diğer bir tema da ölüm olgusudur. Tarihin farklı dönemlerinde farklı anlamlar yüklenilmiş olan ölüm olgusu üzerinde kadının sorgulamalar yaptığını görürüz. Varoluşçuların, insanın en büyük ikilemi olarak gördükleri “ölüm” fikri üzerinde kadın düşünerek yaşam-ölüm ikilemi arasında gidip gelir. Kadınlar ölüm kaygısını duyarlar. Bu kaygının temelinde “yaşama korkusu” vardır. Yaşama korkusunun nedenleri arasında gençliğin yitip gitmesi, geriye saymaya başlama gibi durumlardır.

Kadın kendisini hayatının merkezine aldığı için en büyük korkusunu da ölüm karşısında hisseder. Bu hislerinin karşısında bazen umursamaz bazen de kabullenerek başa çıkmaya çalışır. Kadın için ölüm, uzaktan gelen bir kokuyken, yakınlarından birisinin ölümü bu kokuyu kadına yaklaştırır. Ölüm düşüncesinin oluşmasında çevresel faktörler etkindir: “Ölüm düşüncesinin oluşmasında çevresel faktörlerin daha büyük önemi vardır. Çünkü ölüm insanın bizzat tecrübe alanı dışında gerçekleşen bir olaydır. Bu yüzden insanlar, çevresindeki diğer insanların ölümleriyle ilgili olarak yaşadıkları tecrübelerden yola çıkarak ölümle ilgili tutumlar geliştirmektedirler (Tanhan ve diğ. 2006:46) Ölümü bedeninin yitimini, yalnızlığı, acıyı düşünmeye başlar ve düşündükçe korkusu artar. Ancak bu dönem romanlarında biyolojik ölüm fikrinin yerini, ruhsal ölüm fikri almıştır. Ruhsal ölüm daha önceki dönem romanlarda işlenen bir konu değildir. Ölüm, somut bir olgu olarak algılanıp yaşamın bir parçası olarak görülmüş fazla sorgulanmamıştır. Ancak bu dönemde kadınlar yaşarken

öldüklerini hissederler. Buket Uzuner'in "Kumral Ada Mavi Tuna" adlı eserinde ölüm, radyonun fişinin çekilmesi olarak tanımlanır. Fiş çekilir, ses kesilir, hayat sona erer: "*Ölüm, hayat enerjisinin bitmesi demektir. Radyonun fişini çekerseniz, müzik biter, İşte ölüm tıpkı böyledir. Bir gün, bir yerde fiş çekilir ve doğduğunuzda bağlanan enerji cereyanı kesilir. Hayat bitmiştir!*" (Uzuner, 1997:199)

Kadın için toplum tarafından sınırlandırılan toplumun kendisini kadın üzerinde söz sahibi gördüğü bir konu da cinselliktir. Ancak toplum, kadın ve erkeğe aynı davranmamış, erkeğe özgürlük verirken kadın, aynı özgürlükleri kullanamamıştır. Kadın için cinsellik ilgili tabular oluşturulmuştur. Bu tabular romanlardaki karakterlere de yansımıştır. Cinsellik ayıp, günah gibi kelimelerle ifade edilmiş yasaklanmıştır. Adeta gizli bahçedir. Toplumda korkulu bir biçimde yaşanılmış ahlaki değerler çerçevesinde değerlendirilmiştir.

1980 öncesi romanlarda cinsel ilişkiler açıkça konuşulmazken bu dönem romanlarda kadın ve erkeğin hem birbiriyle olan cinsel ilişkisini hem de daha önceki beraberliklerini rahatça konuştuğu görülür. Eş cinseller, cinsel tacizler, tecavüzler, ensest ilişkiler gibi konular işlenir. Kadın için cinsellik, bir silahtır, erkekten toplumdaki intikam alma aracıdır. Cinselliği insanın tabiatının birer parçası olarak gören bir kadın karşımıza çıkar. Romanlarda eski kuşağa ait kadınlar cinselliklerini kapalı yaşayıp kadınlıklarının farkında olmazken yeni kuşak kadınları daha açık yaşarlar. "*Cinsellik yaşamın temeli midir ya da nedir bu cinsellik?*" gibi soruları kahramanların ağızlarında duyduğumuz sorulardır. Kadın cinselliği anlaşılabilir, karışık, ilginç bulur. Toplum tarafından en fazla kural konulan alan olarak görülür ve bu dönemin kadını artık bu alana rahatça girmek ister. Bu alanda gezinirken toplumun kurallarını karşısına almayı göze almıştır. Kadın cinselliği su içmek, yaşamak, ölmek gibi doğal bir ihtiyaç olarak görmek ister.

Gecekonudada ya da kırsal kesimde yaşayan kadın ise kadınlığının farkına varıp yıllarca kendisine öğretilen kuralların yanlış olduğunu cinselliğin erkeğe özel hâkimiyetinde olmadığını kadının da bu konuda isteklerinin olduğunu farkına varır ancak bu farkındalık kolay aşılabilir kadın cinsellikte erkekle eşit şartlara sahip olduğunu düşünüp bilinçlendikçe erkek tarafından şiddet görür. Çünkü kadın yıllarca sadece anne ya da eş olarak görüldüğü için onun cinsel istekleri gölgede kalmıştır. Latife Tekin'in "Berci Kristin Çöp Masalları"nda '*yeni kentli kültür*' denilen insanlar konu edilir. Gecekonudada yaşayan kadın bir yandan yoksullukla mücadele ederken aynı zamanda kendi kadınlığının da farkına varmaya başlar. Fidan kadınlara kendilerinin de cinsel ilişki sırasında zevk alabileceklerini söyler. Bu kadınlar için yeni durumdur: "*Fidan, elinde direz iplik, konu konu gezdi. Kaş alıp kâhkül kesti. Kadınlara yatıp kalkmanın günah dökmeye, sıkıntı savuşturmaya birebir geldiğini söyledi. Yalnızca erkeklerin keyif olmadığını, kocasıyla yatan kadının da keyif olabileceğini fiteledi.*" (Tekin, 1985:48)

Bu dönem romanlardaki kadınlar, toplum tarafından baskı altında tutulduklarını düşünüp bu konudaki özgürlüklerini sonuna kadar yaşamak isterler. Açık ilişkileri yaşamaktan yanadırlar. Aynı anda birkaç erkekle ilişkiye girerler. Karmaşık cinsel ilişkiler yaşanır. Ayrıca evliliklerdeki cinsel hayatta da değişiklikler görülür. Erkek ve kadın yatak odalarını ayırmışlardır. Evli de olsalar cinsellik, hem erkeğin hem de kadının bireysel özgürlük alanı olarak görülüp eşler arasında cinsellikle ilgili anlaşmalar yapılır. İnci Aral "Ölü Erkek Kuşlar" adlı eserinde cinselliği sadece tensel bir mesele olarak görmez, kadın ile erkeğin en yakın olduğu, birbirlerinin dünyasını tanıdıkları bir an olarak görür. Eserde, Suna ilk evliliğini yaptığı Adam ile olan cinsel ilişkisi daha çok toplumsal normlara göredir. Erkek hâkimiyetindedir. Eşi istediği zaman ancak cinsel birliktelik yaşanır, onun dışında Suna istediği zaman ise eşi tarafından yadırganır. Kadının isteği göz ardı edilir. Suna'nın Ayhan ile yaptığı evlilikte cinsellik karşılıklı bir anlaşma içerisine oturtulur. Bu anlaşmaya göre her iki taraf da isterse birlikte olur ve diğer tarafın reddetme hakkı saklıdır. Bu evliliğinde Suna'nın isteği de önem kazanır.

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 11/20 Fall 2016

3.5. Toplumsal Olgular ve Kadın

Romanlarda din, daha çok eski kuşak kadınlar için önemlidir. Teselli bulduğu, zorluklar karşısında sığındığı bir olgudur. Mutsuzluk, ölüm, trajediler karşısında huzur bulma odağıdır. Onlar, ibadetlerini yerine getirme konusunda hassastırlar. Bununla birlikte yeni kuşak kadın için din olgusu çok önemli değildir. Tüm dinlere eşit mesafededir. Aşka inancını kaybettiği gibi dine de inancını kaybetmiştir. Kırsal kesimdeki kadın daha güçlü duygularla dine bağlıdır. Zor durumda kaldığında dualara sığınır. İslamî görüşe sahip yazarlara göre ise çocuklara dinî eğitim verilmelidir. Yaşanan olumsuzlukların nedeni ailelerin yeteri kadar çocuklarına dinî eğitim vermemeleridir. Bunda da en büyük suç kadındır. Genç kızlar ise din eğitimi konusunda aile fertleriyle çatışırlar. Dinî kuralları reddedip sıkıcı bulurlar. Özellikle din konusunda aile büyüklerinden baskı gören kadınlar dinden uzaklaşırlar. Aile ve okul ortamında din baskısıyla yetişen bireyler sonrasında ateizme yönelirler. Tezer Özlü “Çocukluğun Soğuk Geceleri” adlı eserinde *Büyükannesi Arapça dualar okur. Yazar ise Tanrı yok diyerek büyükannelerini kızdırır. Büyükanne dini korkutarak anlatır, sevdirmez: “Başımıza son suyu dökerken, bizleri Arapça dualarla kutsuyor.*

- *Tanrı yok ki! diye onu kızdırıyoruz.*
- *Tövbe deyin, tövbe deyin. Yanacaksınız! diye yanıtıyor.” (Özlü, 2007:14)*

Romanlarda işlenen ve daha çok kadın üzerinden ifade edilen bir kavram da “namus”tur. Erkek ve kadın için namus kavramları farklı algılanmış olup bekâret ve namus kelimeleri aynı değerde kullanılmış bekâret kadının temizliğini bir göstergesi olarak kabul edilmiştir. Duydu Asena’nın “Aynada Aşk Var” adlı eserinde genç kız bekâretin sadece kızlar için olmasına isyan eder. Eserde Nilgün, kadın erkek eşitsizliğini kabullenemez: “*Sevişmek evlenmeden önce kızlara yasaklandıysa erkeklere neden yasaklanmıyor? Kızlar yasaklandıysa erkekler kiminle yapacaklar? Madem bu bize yasak onlar neden sabredemiyorlar da biz böyle sabırlı olabiliyoruz?*” (Asena, 1997:70)

Romanlarda özellikle kırsal kesimde yaşayan kadının bir erkekle konuşması namus kavramına aykırı hareket ettiğinin göstergesi sayılıp ailenin erkekleri tarafından kadın korunmaya alınır. Namuslu kadın, bekâretini koruyan namuslu erkek ise kadın akrabalarını cinsel yönden koruyan olarak algılanır. Kadının karşı cinsle olan ilişkisinin düzeyi ailenin erkek fertlerini ilgilendiren önemli bir konudur. Kadının topluma aykırı davranışı tüm fertleri etkiler. Namus, kaybedildiğinde de telafisi yoktur. Tecavüze uğrayan kadın dışlanır ancak tecavüz eden erkek toplumdaki hayatına devam edebilir. Ahmet Günbay Yıldız’ın “Sokağa Açılan Kapı” adlı eserinde, Zeliş’e tecavüz eden erkek normal hayatına devam eder: “*Yüzünde bir kara, boynunda bir yaftası yoktu onun. Yine eski şahsiyetine kavuşmuş hür ve şerefliydi... İşte erkek dedim içimden... Yaşadığımız cemiyet böyle kabullenmişti erkeği. Yahut onlar bu iğrenç hakkı elde etmeyi başarmışlardı.*” (Yıldız, 1995:242)

Gecekonduarda yaşayan kadın, kendi bedeni üzerinde söz sahibi değildir. Şehirde yaşayan eğitimli kadın için bu durum değişmiş olmakla birlikte, kadının cinselliği yine de toplumun denetiminden tamamen çıkmamıştır. Kadın, erkekle arasındaki ayırımı sorgular. Kadın için bekâret bir zincirdir ve onu özgürlüğünün önünde bir engel olarak görür.

1960'lı yıllara kadar filmlerde dahi kadın her şeyden önce bir anne, dokunulmamış saf kadın rolleriyle karşımıza çıkar. Bunun tersi ise kötü kadındır. Böylece kadın romanlarda ya da filmlerde tek taraflı anlatılır. Seksen sonrası özellikle televizyonun da etkisiyle yumuşama olduğu gözlemlenir. Geleneksel hayatın karşısında gelişen modernitede kadın bekâret, namus kavramları üzerinde düşünmeye başlamış ve çocukluğunda itibaren kendisine dikte edilen kavramları sorgulama yoluna gitmiştir. Ancak bu sorgulamaları bitmemiş olup eğitilmiş, ekonomik bağımsızlığı olan kadın da nesne-varlık olmaktan çıkıp özne-varlık haline tam olarak gelememiştir.

3.6. Kadın Sorunsalı

Kadın sorunsalında önemli bir konu olan kadına şiddet bu dönem romanlarında eskiye nazaran daha fazla işlenmiştir. Çünkü daha önce aile içi bir sorun olarak görülüp ifşa edilmezken özellikle 1970'li yıllardan sonra kadına şiddet konusunda daha duyarlı olunmaya başlanmıştır. Ancak şiddetin aile içi bir sorun olduğu düşüncesi tam olarak geçerliliğini yitirmemiştir.

“Şiddet üzerinde en çok hemfikir olunan tanım, ‘eşlerden birinin fiziksel, psikolojik yaralanmasıyla veya yaralanma tehdidiyle sonuçlanan, istemli olarak yapılan ya da istemli olarak yapıldığı algılanan bir eylem’ olduğu tanımıdır. Kadına yönelik şiddetin fiziksel saldırıyı içermese de alabileceği sözel, duygusal ve cinsel boyutlarını bilmekteyiz. Gülçür 1999 yılında yapmış olduğu bir çalışmada, kadınların % 89'unun psikolojik şiddete maruz kaldığını, bunların % 39'unun fiziksel şiddete maruz kaldığını, % 15.7'sinin cinsel ilişkiye zorlandığını, % 5.2'sinin ekonomik sınırlamalarla tehdit edildiğini saptamıştır. Bir başka çalışmada, Türk erkeklerinin % 30'unun eşlerine karşı şiddet uyguladığı saptanmıştır.” (Erbek ve diğ. 2004: 197)

Erkekler, kendi isteklerini yerine getirmeyen kadının üzerinde otorite kurmak, nüfuzunu sürdürmek için şiddete başvurur. Gecekondu mahallelerinde ise kadın bilinçlendikçe başkaldırır. Eşinin her isteğini yerine getirmemeye başlar. Cinsellik konusunda kadın, kendisinin birtakım hakları olduğunun farkına varır. Kadının bu tavırlarına karşılık erkek dayakla cevap verir. Erkek kadına fiziksel, cinsel, sözsöz şiddet uygular. Özellikle ekonomik gücü olmayan ve fiziksel olarak da erkekten daha zayıf olan kadın karşısında erkek, dayağı kendisine bir hak olarak görür. Kadın ise pasif kalıp kabullenmek zorunda kalır.

Şiddetin en önemli nedenlerinden biri de kadının ayrılma isteğidir. Eğitim seviyesi yüksek olan erkek dahi eşinin kendisinden ayrılma isteğini kabullenememekte ve şiddete başvurmaktadır. Kadınlar statü, eğitim, gelir seviyesi ne olursa olsun şiddete maruz kaldığını söyleyebiliriz. Aile içerisinde şiddete şahit olan çocuk sessiz, görünmez olmayı tercih edip hayatlarının daha sonraki dönemlerinde ezik, silik bir kişilik sergileyip kurban rolünü oynarlar. Çocukluğunda şiddete maruz kalan erkek ya da kız çocuğu, kendi ailesini kurduğu zaman bu yöntemle başvurur. Bu doğal bir davranış olarak görülmekte ve kadının ekonomik bağımsızlığı olmadığı durumlarda bu bir kader olarak algılanır. Latife Tekin'in “Sevgili Arsız Ölüm” adlı eserinde Atiye, ailesinden dayak gördüğü için kızı Dirmit'i de dayak yoluyla terbiye eder.

Kadına şiddet konusu seksenli yıllara geldiğimizde romanlarda daha fazla işlenir. Daha önce dillendirilmeyen aile içerisinde gizli tutulmaya çalışılan ya da “eşindir dövebilir” gibi söylemler romanlarda azalmış olmakla birlikte tamamen bitmemiştir. Eğitim seviyesi ne olursa olsun şiddetin yaşandığı görülür ancak hem kırsal kesimde hem de şehirli kadının giderek bilinçlendiğini ve “ben varım” demeye başladığını söylemek mümkündür. Bu dönemdeki toplumsal hayattaki değişim roman karakterlerine de yansımıştır.

Bu dönem romanlarına yeni bir kavram girmiştir. Seksen öncesinde Oğuz Atay, Yusuf Atılgan ile romancıların romanlarında işlenmeye başlanılan “yabancılaşma” bu dönem pek çok yazarın ele aldığı vazgeçilmez bir konu haline gelmiştir. Somuttan soyuta geçiş söz konusudur.

Geçmişle kıyaslandığında bireyin soyut dünyası daha fazla ele alınır. Bunda endüstriyel gelişimin büyük etkisi vardır. Endüstriyel gelişimle birlikte modernizm doğmuş ve modernizm bireyi dar bir alana sıkıştırmıştır. Toplumdan bireye, somuttan soyuta, bizden “ben”e geçiş söz konusudur. Daha öncesinde ben ve öteki kavramları görülmezken bu dönem romanlarında kadın sürekli olarak ben ve öteki arasında kalır. Yabancılaşma ben'in öteki'nden uzaklaşması sonucu oluşur. Hayat ben'lerin ve öteki'lerin toplamıdır. Ancak günümüze geldikçe bu iki kavram arasında olumlu bir ilişki söz konusu değildir. Uzaklaşma sadece ben ve öteki arasında gerçekleşmemekte ben'in de ben'e mesafeli olduğunu görülür. Blauner'e göre yabancılaşmanın temelindeki boyutları şöyle ifade eder:

Yabancılaşma Boyutları	İkilik
Güçsüzlük	Özne – Nesne
Anlamsızlık	Parça – Bütün
Yalıtılmışlık	Birey – Topluluk
Kendinden Uzaklaşma	Şimdi – Gelecek

(Orbaykaya, 2006:15)

Yabancılaşma, kudretsizlik, anlamsızlık, soyutlama ve kendinden uzaklaşma olan dört aşamanın sonuncusunda oluşur. Birey, yetkin bir bilince sahip olup mutlak bir bilince sahip değildir. Yetkin bir bilince sahip olan kadın çevreye hâkim olamamakta ve anlamsızlık duygusuna kapılıp kendisini soyutlamaktadır. Romanlardaki kadın çatışmalarla dolu, kendisini tanımlamakta zorluk yaşayan duygularında sabit olmayan bir varlıktır. Bir yerlere kaçmak isterken nereye niçin gideceğini de bilemez. Kadınlar, çalkantılı bir ruh haline sahiptirler. Hayatlarındaki erkekler onlar için bir oyalanma nesnesidirler. Güven ve güvensizlik arasında gelip giderler. Anlamsızlık, hayatlarına hâkimdir. Yabancılaşma içerisinde. Atilla İlhan'ın “Fena Halde Leman” adlı eserinde Leman, kimlik arayışındadır: “*Kim olduğumu tam tamamına belirleyememek, bana çok pahalıya mal olmuştum: hayatıma.*” (İlhan, 1981:178)

Genellikle kadınlar çift karakterli olup manik-depresif hatta narsist özellikler taşırlar. Toplumla iletişimsizlik yaşayıp davranışlarında denge yoktur. Dünyanın merkezinde kendilerini görürler kendi istekleri ön planda olduğu için terk ederler. Ancak bu kadınlar sadece toplumla değil kendileriyle de savaş halindedirler. Bir yönleri geleneksel aile hayatını eş, anne olmayı arzularken asi yönleri özgürlüğü aidiyetsizliği ister.

Romanlarda ne istediğini bilemeyen bir kadın karşımıza çıkar. “*Peki neydim, kimdim ben? Mutlu muyum? Ne yapmak, ne olmak istiyorum?*” soruları kadınların günlük soruları haline gelmiştir. Kadın, hayata karşı tutkusunu kaybetmiştir. Daha önceleri anne olma tutkusu, eş olma tutkusu ya da birini sevme tutkusuna sahipken bu dönem romanlarında hissizleşen bunun sonucunda da monoton, duyarsız bir kadın vardır. Kadının istediğiyle elde ettikleri arasında farklılıklar olduğu zaman da kendisiyle yabancılaşıp mutsuz olur. Kadın, özne olmak istemesinin yanında nesne olmak, arasında bir bütünün içinde parça olmak, toplumun içinde birey olmak, gelecekle bulunduğu zaman ikilemlerini arasında kalır. Bu ikilemler kadında bölünmüşlük hissini doğurur. Kimlik karmaşası da kadını arayışa iter. Ahmet Altan'ın “Yalnızlığın Özel Tarihi” adlı eserinde Nermin'in ruh dünyasında denge yoktur. “*Benden hayata doğru bir belirsizlik yayılıyor, kararsızlıklarım, bir türlü belli*

Turkish Studies

olmayan duygularımın sürekli değişmesi, bir duygudan öbürüne duraksamadan geçişim, sevinçten kedere, sıkıntıdan kıskançlığa rahatça atlamam kendimle ilgili her şeyi belirsiz kılıyor ve insanlar bu belirsizliği sihirli bir ayna gibi garip bir şekilde bana yansıtıyorlar, herkeste ve her yerde bir belirsizlik görüyorum, kendimden ve duygularımdan emin olmadığım için başkalarının duygularından kuşkulaniyorum.” (Altan, 1997:160)

Kadının yabancılaşması, sadece kendisiyle değildir. Toplumla da yabancılaşır. İnsanoğlu sosyalleşme ihtiyacı içerisindedir. Doğduğu andan itibaren birtakım kurallar önüne konulur. Kadın için konulan kurallar ise daha fazladır. Bu kurallara ayak uydurmak zorundadır aksi takdirde dışlanır. Kadın, bu noktada birey olma ve topluma ayak uydurma ikilemi arasında kalır. Yasaklar, günahlar, ayıplar kadının kendisini yaşamasına engel olur. Bunun sonucunda kadının toplumla bütünleşmesi mekanik düzeyde kalır ve manevi bir bütünleşme sağlanamaz. Kadın başkalarının kendisine çizdiği sınırlar içerisinde oyunlar oynamak istemez daha önceki dönemlerdeki romanlarda kadında kabulleniş söz konusu olduğu için asilikler de göstermez. Ancak ekonomik özgürlüğünü elde etmesi, eğitim seviyesinin yükselmesi kadında “ben” duygusunu pekiştirmiştir. Toplumla karşı karşıya gelmekte daha cesur davranır. Dayatmalara boyun eğmeyip toplumun nesnesi olmayı reddeder. 1980 öncesi ile sonrasında bu konuda büyük değişim yaşanır. Seksen öncesi romanlarda sorgulamalar, çatışmalar, ben-ben, ben-toplum yabancılaşması romanlara çok az yansırken bu dönemde romanların vazgeçilmez konusu haline gelmiştir. Leyla Erbil’in “Mektup Aşkları” adlı eserinde Sacide ne istediğini, nasıl mutlu olacağını bilemez: “Galiba benim kadar çabuk değişen ve sürekli elde edemediği şeylerin peşinde koşan, her an birbirinin zıddı olan ve sonunda kendini tanıyamaz olan bir insan dünyada, mevcut değildir. Bu neden böyle dostum bilmiyorum.” (Erbil, 1988:37)

Seksen sonrası romanlarda dikkat çeken diğer bir nokta nevroitik kadınların varlığıdır. Seksen öncesi kadının psikolojik yönü göz ardı edilmiş, ruhsal olarak tahlil edilmemiştir. Onun duygusal değişim periyotlarından haberdar olamayız. Bu dönem romanlarında özellikle kadın yazarlarının sayısındaki artış kadının duygusal değişimini daha ayrıntılı olarak görmemizi sağlar çünkü kadının ruhsal problemleri hiç irdelenmediği kadar irdelenir. Özellikle nevroitik rahatsızlığı olan kadınlarla sık sık karşılaşılır. Bu kadınların başucu kelimeleri şunlardır: boşluk, umutsuzluk, çelişki, karamsarlık... Mutlu olma kaygısını taşırlar. İnci Aral’ın “Ölü Erkek Kuşlar”ındaki Suna ile Ahmet Altan’ın “Yalnızlığın Özel Tarihi” adlı eserindeki Nermin de aynı psikolojiye sahiptir. Suna ve Nermin sürekli bir arayış içerisindedir. Tatmin olmayı bilmezler. Kendileriyle çatışırlar, ne istediklerinin farkında değildirler. Mutluluğun peşinde koşarlar ancak nerde nasıl bulacaklarını kendileri de bilmez. Nevroitik sevgi ihtiyaçlarını cinsel bir kılığa büründürürler. Bu sevgi arayışlarının temel nedeni sevgisiz bir ortamda büyümeleri ve bunun sonucunda doyumsuz olmalarıdır. Kendi dünyalarında yaşayıp güvensiz duyguları içerisinde bağlanma korkuları yaşarlar.

Diğer bir hastalıklı kadın tipi ise mazoşist kadınlardır. Mutlu oldukları zaman dahi, kendilerine mutsuzluk ortamı yaratmaktan zevk alırlar. Hayal kırıklıkları yaşadıklarında her şeyi herkesi reddederek kendisini koruma altına alır. Paranoid rahatsızlıkları olan saldırgan, kendisini olduğundan daha güçlü gören kadın tiplerine rastlanılır. Bu saldırganlıklarının temelinde onların çocukluklarında yaşadıkları tacizler, haksızlıklar yatar. Aynı gövdede birleşen ancak farklı karakterlere sahip kadınlar karşımıza çıkar. Modernitenin etkisiyle kadın arada, askıda sınırda kendisini hisseder. Ne huzurludur ne huzursuzdur; ne mutludur ne mutsuzdur, ne istediğini bilememektedir. Sürekli savunma mekanizması geliştirir. İstediklerine kolayca ulaşabildikleri zamanda dahi mutsuzluk duygularından kurtulamazlar. Bu kadın profili yenidir. Modernizmin beraberinde getirdiği yabancılaşmanın sonuçlarıdır.

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 11/20 Fall 2016

Stresli yaşamın içinde birey hiçleşmiş çoğu zaman bir duvardaki sıradan bir tuğla gibi hissetmeye başlamıştır. Kişiyi baskı altına alan bu duygu kişide içsel bir değişim yaşatır. Kalabalıkların arasında kadın kendisini tek hissedip yaşamını anlamsız bulmaya başlar. Bu noktada yaşadıklarını sorgulayıp kendi dünyasına çekilmeyi tercih eder. Bu süreçte yaşadığı hayal kırıklıkları ondaki yalnızlık güdüsünü arttırır. Kadın anlaşılmadığını düşünüp iç dünyasında yolculuklara çıkar. Bu iç yolculukta kadın yalnızlığını daha fazla hisseder.

Kadın, değişime uğrar. Ancak değişim sadece kadında değil erkekte de olur. Her iki cins de hem kendisini hem de birbirine karşı olan görevlerini sorgular. Bu sorgulama eserlere yansır.

Sonuç

Kadının bireysel ve toplumsal kimliği, erkekle olan ilişkisi, değişen imajı, tarihî süreç içerisinde farklı araştırmacılar tarafından irdelenmiş, edebiyatın ve diğer sanat dallarının başlıca temalarından biri olmuştur. Hem dünyada hem de Türkiye’de feminizm hareketleri, kadınların kendilerine belirlenen rollere, yaşam tarzına bir başkaldırıdır. Bu harekette zaman zaman erkekler de aktif rol oynamışlardır. Onlar, kendilerine iyi bir eş, çocuklarına iyi bir anne olması için kadının eğitimine, gelişimine önem vermişlerdir. Ancak erkekler kadının kendi belirledikleri çizgide olmasını istemişlerdir. Kendi iradelerinin dışına çıkmalarını desteklememişlerdir.

Kadın varlığının, edebiyatta somutlaşması Batılılaşma hareketi ile başlamış Tanzimat dönemi ve Servet-i Fünûn döneminde devam etmiş esaret, aşk, evlilik gibi konular işlenmiştir. Cumhuriyet dönemiyle birlikte kadının eğitilmesi, kamusal alanda kendisini göstermesi resmi bir ideoloji olarak kabul edilmiştir. Ancak II. Dünya Savaşı’nın başlaması ekonomik krizlerin olması hem Türkiye’de hem de dünyada kadının toplumsal hayattaki gelişimini olumsuz etkilemiştir. Kadınlara ilgili politikalar askıya alınmış olup söylevde kalmıştır.

1946-1960 yılları arasında ise eğitilmiş ancak iyi bir eş, iyi bir anne rolünün daha çok önemsendiği yeni bir anlayış geliştirilmiştir. 1970’li yıllardan itibaren ise özellikle kadın yazarların sayısındaki artış kadının sesinin daha fazla duyulmasına sebep olmuştur. Ancak asıl patlama 1980 sonrası görülmüştür. Seksen darbesi sonrası apolitik bir ortam doğmuş, birey iç dünyasına kapanmış, kadın yazarlar kadının dünyasını anlatmaya analiz etmeye başlamışlardır. Evlilik, aldatma, yalnızlık, intihar, yaşam, aşk anlayışı değişmiş, farklı bir bakış açısıyla bu temalar ele alınmıştır. Bununla birlikte II. Dalga Feminist Hareketinin etkisinden de söz etmek mümkündür. I. Dalga Feminist Hareketindeki kadının bir nevi erkekselleşip, güçlü kimliğiyle toplumda yerini alma fikri kaybolmuştur. II. Dalga Feminist Hareketinden sonra kadın sadece kadınsal özellikleriyle var olmak istemiş bu da kadının romanlardaki aşk, aldatma, özgürlük gibi temalardaki bakış açısını değiştirmiştir.

Seksen sonrası dönemde kadının eğitim seviyesinin yükselmesi, çalışma hayatında daha aktif olması, II. Dalga Feminist Hareketinin ve modernizmin de etkisiyle kadının, ailenin bir parçası olarak değil güçlü, özgürlüğünü savunan zaman zaman kendisiyle zaman zaman da toplumla karşı karşıya gelmekten çekinmeyen karmaşık bir birey olarak ortaya çıkmasını sağlamıştır. Arayış içerisinde olan kadın, henüz tüm problemlerini çözememiştir. Şiddet, ataerkil düşünce, toplumsal baskılar gibi konular romanlarda işlenmeye devam etmiştir. Seksen sonrası romanlarda bireysel kimliğiyle ön planda olan kadının kimliğini tam olarak bulamadığı, kimlik sorgulaması içerisinde olduğu görülür. Bir kimlik krizi ortaya çıkmıştır.

Yazarlar sosyal gerçeklerden farklı olarak anlamsızlık, hiçlik, bunalım, cinsiyet, korku, yalnızlık gibi bireysel temalara yönelmişlerdir. Erkek hegemonyası, toplumsal dayatmalar, değerler, gelenekler vb. konular öncelikli olmaktan çıkmıştır. Kadının öncelikli olarak kendi olabileceği problemi vardır.

Turkish Studies

Daha önceki dönem romanlarında düz karakter sergileyen kadın, bu dönemde artık bulmaca haline dönüşür, kendi olabilme problemini aşmaya çalışır. Hiçlik duygusunu daha derinden hisseden kadının varlığı, ayrıntılı olarak romanlarda yerini aldığı görülür. Bu durumun en önemli nedeni seksen sonrası kadının, kadın tarafından anlatılmasıdır. Bu dönem için “Kadın edebiyatı” deyimini kullanılabilir. Kadın yazarların sayısındaki hızlı artış romanlarda kadın sorunsalının daha fazla işlenmesine olanak sağlamıştır. Pınar Kür, Füruzan, Leyla Erbil, Erendiz Atasü, İnci Aral gibi kadın yazarlar, sosyal hayat içerisindeki kadının varlığını romanlarına taşımışlardır. Bu kadın yazarlar, erkek yazarlara göre kadını daha ayrıntılı resmederler, hemcinsini erkek yazardan daha iyi tanırlar. Genellikle daha önce anne, eş ya da yüzeysel bir karakter olarak erkek yazınında gördüğümüz kadın varlığının, kadın yazınında daha derin tahlillerle daha ayrıntılı haliyle karşımıza çıktığını söylemek mümkündür 1980 öncesi romanlarda kadın gölgede kalırken, artık sahnede başrolde dir

Kadın; geleneksellik-modernizm, anne-eş-birey rolleri arasına sıkışmıştır. Bu sıkışmışlığı özellikle evlilik, aile, cinsellik, çalışma hayatı, eğitim, intihar, yabancılaşma, psikolojik rahatsızlıklar, varoluş, özgürlük, sanat, ölüm gibi alanlara taşır.

Kadın, ne Divan edebiyatı dönemindeki soyut güzellik objesidir ne Cumhuriyet sonrası değişimin, modernizmin temsilcisi, sahnede modern kıyafetlerle değişimin gösterilmeye çalışıldığı objedir ne de Demokrat dönemindeki eğitilmiş ancak sahip olduğu eğitimini, bilgisini becerisini evinde eşi, çocukları için kullanan bir anne, bir eşdir. O sadece ve sadece bir kadındır.

KAYNAKÇA

- Ağaoğlu, Adalet,(2001), *Ruh Üşümesi*, Oğlak Yayınları, İstanbul.
- Altan, Ahmet,(1991), *Yalnızlığın Özel Tarihi*, Can Yayınları, İstanbul.
- Aksoy, Barış Engin(2007), *Kültür-Siyaset İlişkisi: Türk Basınında Orhan Pamuk'un Nobel Ödülü'nü Kazanmasının Sunumu*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Akyol Aycan, Gizem (2012), Erken Cumhuriyet Dönemi Türk Romanlarında Edebiyat Algısı ve Türk Edebiyatının Dönemlerine Bakış, *International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 7/3, Summer, p.173-181, Ankara-Turkey.
- Aral, İnci,(1998), *Ölü Erkek Kuşlar*, Özgür Yayınları, İstanbul.
- Asena, Duygu, (1997), *Aynada Aşk Vardı*, Ad Yayıncılık, İstanbul.
- Atasü, Erendiz,(1999), *Gençliğin O Yakıcı Mevsimi*, Bilgi Yayınevi, Ankara.
- Balık, Macit (2009), *Türk Romanında 12 Eylül Darbesi*, International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 4 /1-II Winter, s.2373-2411.
- Balık, Macit (2011), *Latife Tekin'in Romancılığı*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara.
- Bayram, Sibel (2013), *Türk Romanında Değişen Kadın İmgesi*, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış doktora tezi, Edirne.
- Demirtaş Andaç, Handan,(2008), “Duygusal ve Cinsel Kıskançlık Açısından Temel Cinsiyet Farklılıkları: Evrimsel Yaklaşım ve Süregelen Tartışmalar”, *Türk Psikiyatri Dergisi*, S.19 İstanbul, s.300-309.

- Elmas, Hüseyin, (2006), “Ondokuzuncu Yüzyıldan Günümüze Özgürlük Bağlamında Sanat Neydi, Ne Oldu?”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 15, Konya, s. 281-298
- Er, Seher (2009), “Kadın Kavramının Çağrışımsal Alanı Araştırması”, *Uluslararası-Disiplinlerarası Kadın Çalışmaları Kongresi*, Sakarya Üniversitesi Yayınları, Sayı:1, Sakarya. s. 490-500
- Erbek, Evrim; Eradamlar, Nezih; Beştepe, Ekrem,(2004), “Kadına Yönelik Fiziksel ve Cinsel Şiddet: Üç Gruplu Evli Çiftte Karşılaştırmalı Bir Çalışma”, *Düşünen Adam Psikiyatri Ve Nörolojik Bilimler Dergisi*,S-3, İstanbul, s.100-110
- Erbil, Leyla,(1998), *Mektup Aşkları*, Can Yayınları, İstanbul.
- Erbil, Leyla,(2009), *Karanlığın Günü*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- İlhan, Attila,(1981), *Fena Halde Leman*, Karacan Yayınları, İstanbul.
- Karataş, Evren (2009), “Edebiyatımızda Kadın Hareketleri ve Edebiyatımızda Kadın Sesleri”, *Turkish Studies, International Periodical For The Languages, Literature And History Of Turkish Or Turkic*, S.4/8, s. 1652-1673
- Kavukçu, Cemil, (1998), *Dönüş*, Can Yayınları, İstanbul.
- Kulin, Ayşe, (1998), *Adı Aylin*, Remzi Kitabevi, Ankara.
- Kulin, Ayşe, (2010),*Sevdalinka*, Everest Yayınları, İstanbul.
- Kür, Pınar,(1986), *Bitmeyen Aşk*, Can Yayınları, Can Yayınları, İstanbul.
- Orbaykaya, Ayşe, (2006), “Tarihsel Süreçte Yabancılaşma Kavramı”, *Planlama Felsefesi*, Yıldız Teknik Üniversitesi Basım-Yayın Merkezi, İstanbul.
- Özlu, Tezer,(2007), *Çocukluğun Soğuk Geceleri*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Seber, Gülten; Dilbaz, Nesrin,(1993),“Umutsuzluk Ölçeği: Geçerlilik Ve Güvenirliği”, *Kriz Dergisi* Sayı:1,İstanbul, s. 139-142.
- Şahin, Veysel (2011), “Ferit Edgü’nün “Kaçınılmaz” Adlı Küçürek Öyküsünde Bırakılmışlık Bunaltısı”, *Türk Dili Dergisi*, Ankara, s.387-393
- Tanhan, Fuat; Arı, Figen, (2006),“Üniversite Öğrencilerinin Ölüm Verdikleri Anlam Ve Öğrenim Gördükleri Program Açısından Ölüm Kaygısı Düzeyleri”, *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, S.2, Van, s. 44-55
- Tekin, Latife,(1984), *Sevgili Arsız Ölüm*, Adam Yayınları, İstanbul.
- Tekin, Latife,(1985), *Berci Kristin Çöp Masalları*, Everest Yayınları, İstanbul.
- Torun, Ehlinaz; Şener, Nilgün, (2009),“Gelişmiş Ve Gelişmekte Olan Ülkelerde Kadın Olmak”, *Sakarya Üniversitesi Yayınları*, Sakarya, s.453-461
- Uzuner, Buket,(1997), *Kumral Ada Mavi Tuna*, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Uzuner, Buket,(2000), *İki Yeşil Su Samuru*, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Yıldız, Ahmet Günbay,(1995), *Sokağa Açılan Kapı*, Timaş Yayınları, İstanbul.
- Zülfikar, Hamza (1988), “Kadın, Hanım ve Benzeri Adlar Üzerine”, *Türk Dili*, Sayı:434, Ankara, s.96-101.

Citation Information/Kaynakça Bilgisi

Bayram, S. (2016). ““Ben Kadınım” Söyleminin Seksenli Yılların Türk Romanındaki İzdüşümü / The Projection of the Discourse ‘I am a Woman’ on 1980’s Turkish Novel”, *TURKISH STUDIES -International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic-*, ISSN: 1308-2140, Volume 11/20 Fall 2016, ANKARA/TURKEY, www.turkishstudies.net, DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.9872>, p. 41-66.